De Noe (Latin)

Ambrose of Milan (c. AD 339–397)

SermonIndex.net / Church Fathers

Sections 1 to 33

Noe sancti adorimur uitam mores gesta, altitudinem quoque227 mentis explanare, si possumus. nam cum ipsa philosophia dixerit nihil difficilius quam hominis interiora comprehendere, quanto magis difficile iusti uiri mentem cognoscere? etenim quem dominus deus ad renouandum semen hominum reseruauit, ut esset iustitiae seminarium, dignum est ut nos quoque eum describamus ad imitationem omnium et requiescamus in eo ab omni istius mundi sollicitudine, quam cottidie diuersis exagitationibus sustinemus. pudet filiis superuiuere, taedet. cum tot aduersa audiamus carissimorum, lucem hanc carpere: ipsarum ecclesiarum diuersos fluctus tempestatesque uel praesentes subire uel recipere animo quis tam fortis ut patienter ferat? et ideo nobis quoque adfectanda haec requies fuit, ut dum Noe sanctum maiore intentione consideramus, reficiamur et nos, sicut omne genus in illo requieuit ab operibus suis atque maestitia.

unde et Noe dicitur, quod latine dicitur iustus uel requies. denique et parentes eius dixerunt quia hic nos faciet requiescere ab operibus et a tristitia et a terra, cui maledixit dominus deus. quod utique si ad ea quae facta sunt referendum putes, cum diluuium sub eo factum sit, non requies homiuibus, sed interitus uideatur inlatus nec remissio malorum, sed cumulus miseriarum. uerum si iusti uiri mentem consideres, aduertes iustitiam solam esse, quae aliis potius nata quam sibi non quod sibi utile est quaerat, sed quod omnibus. haec nos requiescere facit ab operibus iniquitatis, haec reuocat a tristitia, quia dum ea quae iusta sunt gerimus, nihil timemus purae conscientiae securitate, non dolemus dolorem grauem; nihil enim est quod maioris doloris sit quam culpae reatus. requiescamus etiam ab omni cura terrenae conuersationis, quae corpus nostrum atque animam frequentibus uexat doloribus uitamque adterit.

Huic uero tres filii nati, Sem Cham Iapheth. quae nomina significant \'bonum\' et (malum) et (indifferens), ut et naturae gratia bonitatem habuisse et malorum ei temptamenta nequaquam defuisse et indifferentibus, hoc est... uelut supellectili uirtutum abundasse uideatur. qua ratione autem malum in medio posuerit, ratio euidens est, quia naturae bonum omnibus inest nec quasi naufragos in lucem proicit, sed et suffulcit uiribus, ut non opprimantur temptamentis malitiae nec

tamquam inualidi subcumbant, et munit et uestit uelut quibusdam integumentis indifferentibus, quae sunt salus, ualitudo bona, pulchritudo, inpigritia, diuitiae, gloria, generis claritudo, ut ea dote muniti tueantur bonitatem naturae et malum illud includant, ne possit nocere, et quasi clausum strangulent. nonne cernimus uelut aciem quandam uirtutum ordinatam in proelium, ut inferiores in medio sint, dextra laeuaque uelut in cornibus ualidiores, per quos tota acies robur accipiat?

unde et quidam poeta Graecus ait: κακοὺς δ\’ εἰς μέσσον ἔλασσεν, hoc est: malos autem in medium inseruit. ita ergo et natura quasi bonus dux imperante deo, quae nos ad huius mundi proelia generari nouerit, quae bona habet primo ordine constituit, quae officiant secundo, quae adiuuent tertio, ut tamquam in medio inclusus hostis geminatis quocumque se contulerit opprimatur uiribus, ne singula eorum uelut aequatis fatigaret proeliis et euadendi de angustiis naturalibus ac serendi latius facultatem haberet.

Sed quia ubi generantur, hic ordo est, ubi autem generant, Iapheth primo loco scribitur, tertio Cham, ideo ne quis contraria nos posterioribus dixisse arbitretur, etiam illius loci explananda ratio est. bonum quidem quod uelut in quadam naturae nobilitate est praecedit, malum autem sequitur. sunt enim mentis cogitationes contrariae, quae utique oriuntur postea. haec quamdiu uelut intus clausae sunt nec tamquam in herbis germinant, quodam sinu bonae mentis fouentur, ne prodeant. nam quamdiu in uoluntate est malum, non in entelechia, hoc est in opere atque effectu, bonitas mentis gubernatoris uelut aurigae modo cohibet uel refrenat malitiam temptantem prorumpere, cum uero efferbuerit atque in ulcus eruperit, ne possit latius serpere et finitima contaminare, tunc iusta succedit prouidentia, ne illud indifferens, quod uulgo secundum bonum dicunt, uelut loco cedat, cum iam feruenti malo non possit resistere. itaque ne latius fundat uirus noxium et plurimas inficiat generando corruptiones, illud primum bonum, quod natura bonum est, dum locum mutat, ordinem mutat, ut quasi laboranti cornui opem ferat et eam partem acie suscipiat, quae plus laborat; uirtus enim bellatoris difficilioribus locis est necessaria, sicut etiam boni custodis praesentia ibi frequentior, ubi muri fragiliores. ac ne qua pars sine defensore sit, dum illud bonum inclinatiora sustentat, tunc illud indifferens superiorem locum suscipit uelut deputante sibi eam partem perfectiore bono; nihil enim uirtute perfectius. indifferentia autem non habent robur ualidae uirtutis, sed eius augent et diffundunt gratiam. unde Iapheth dictus est, quod \’latitudo\’ significatur latine.

Nec. solum sanctus Noe abundauit filiorum generatione, sed etiam uniuersa se effudit eo quam maxime tempore generatio. quod non otiosum uidetur. secuturo enim diluuio non debuit aestimari defuisse gratiam fecunditatis illi generationi, quam diluuia absorbuerunt, ut quod fuit humani generis abundantia diuinae deputetur gratiae, quod diluuium secutum est nostris adscribatur iniquitatibus, qui peccatis nostris auertimus domini misericordiam. sic et in posterioribus inuenies

quod secuturam Aegypti sterilitatem praecessit totidem annorum fecunditas. principale est enim uirtutis inchoare a beneficiis et praeseminare gratiam. unde et Dauid ait: misericordiam et iudicium cantabo tibi, domine. praecedit beneficii gratia, sequitur censura sobriae disciplinae. diuinum est igitur quod praemittuntur bona, nostrum quod mutantur.

ipse hoc declarat deus dicens: non permanebit spiritus meus in hominibus, quia carnes sunt. spiritus sanctus spiritus sapientiae est, spiritus cognitionis. habet ergo sapientiam:, habet et disciplinam, sicut et de Beseleel, qui sacrum tabernaculum diuino oraculo iussus est facere, ait scriptura quia repletus est spiritu prudentiae et disciplinae. hic ergo spiritus datur hominibus, sed non permanet. qua ratione autem non permaneat causa proditur quia caro sunt; carnis enim natura disciplinae repugnat, quia uoluptati optemperat. denique de solo domino Iesu scriptum est: super quem uideris spiritum descendentem de caelo et manentem super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. in eo enim manebat quem nulla corruptelae carnalis inpedimenta reuocabant, quominus incorruptae et inpermixtae ordinem disciplinae teneret cuius caro non uidit corruptionem.

Per unum igitur dominum Iesum salus uentura nationibus declaratur, qui solus non potuit iustus esse, cum generatio omnis erraret, nisi natus ex uirgine generationis obnoxiae priuilegio minime teneretur. ecce inquit in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea dicit is qui iustus prae ceteris putabatur. quem igitur a iam iustum dixerim nisi horum liberum uinculorum, quem naturae communis uincula non teneant? omnes sub peccato ab Adam, in omnes regnabat mors. ueniat solus iustus in conspectu dei, de quo iam non cum exceptione dicatur: non peccauit in labiis suis, sed: peccatum non fecit.

. Gigantes autem erant in terra diebus illis. non poetarum more gigantas illos terrae filios uult uideri diuinae scripturae conditor, sed ex angelis et mulieribus generatos adserit quos hoc appellat uocabulo uolens eorum exprimere magnitudinem corporis. et consideremus ne forte gigantum similes sint homines cultu studentes carnis suae, animae autem nullam curam habentes, sicut illi qui de terra secundum poeticam orti fabulam mole corporis sui freti feruntur habuisse contemptum superorum. an dispares aestimandi sunt qui, cum ex anima constent ac corpore, mentis uigorem, qua nihil habet anima pretiosius, auersantur et se carnis huius imitatores uelut maternae exhibent stoliditatis heredes? itaque in uanum laborant caelum uotis usurpantes superbis et terrenis operibus incubantes, qui electione inferioris et contemptu superioris consortii tamquam uoluntariis obnoxii peccatis grauiore condemnantur seueritate.

plerumque angelos filios dei scriptura uocat, quia ex nullo homine generantur animae. itaque uiros fideles filios suos dicere deus non aspernatus est. sicut ergo uiri probabilis uitae filii uocantur dei, ita quorum carnalia sunt opera hos filios carnis dicimus scripturarum auctoritate. dicit enim Iohannes euangelista quia

quotquot Iesum dominum receperunt, dedit iis potestatem filios dei fieri qui credunt in nomen eius, qui non ex sanguinibus neque ex uoluntate carnis neque ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. ideo postea habes quia iratus est dominus, quoniam quamuis cogitaret, hoc est sciret quia homo in terrae positus regione carnem portans sine peccato esse non posset — terra enim uelut quidam temptationum locus est caroque corruptelae inlecebra —, tamen cum haberent mentem rationis capacem uirtutemque animae infusam corpori, sine consideratione aliqua in lapsum ruerunt, ex quo reuocare se nollent. neque enim deus cogitat sicut homines. ut aliqua ei noua succedat sententia, neque irascitur quasi mutabilis, sed ideo haec leguntur, ut exprimatur peccatorum nostrorum acerbitas, quae diuinitatis meruerit offensam, tamquam eo usque culpa increuerit, ut etiam deus, qui naturaliter non mouetur aut ira aut odio aut passione ulla, prouocatus ad iracundiam uideretur.

Minitatus est praeterea quod deleret hominem. ab homine inquit ad pecus et a reptilibus usque ad uolatilia delebo. quid laeserant inrationabilia? sed quia propter hominem illa facta erant, eo utique deleto propter quem facta sunt consequens erat ut etiam illa delerentur, quia non erat qui his uteretur. sensu autem altiore illud manifestatur quia homo mens est, quae est rationis capax; homo enim definitur animal uiuum mortale rationabile. principali igitur extincto etiam sensus omnis pariter extinguitur, eo quod nihil reliqui ad salutem supersit, cum salutis fundamentum uirtus defecerit. ad condemnationem autem ceterorum et ad expressionem pietatis diuinae dicitur Noe apud deum inuenisse gratiam. simul ostenditur quod hominem iustum non obumbret aliorum offensio, quando ipse ad totius reseruatur generis seminarium, qui non generationis nobilitate, sed iustitiae et perfectionis merito laudatur. probati enim uiri genus uirtutum prosapia est, quia sicut hominum genus homines ita animarum genus uirtutes sunt. etenim familiae hominum splendore generis nobilitantur, animarum autem clarificatur gratia splendore uirtutis.

Corrupta est autem terra coram deo et impleta est inquit iniustitia. causa terrenae corruptelae manifesta est, eo quod iniustitia hominum terram corruperit. unde et dominus deus ait: tempus omnis hominis uenit ante me, quia impleta est terra iniquitatibus suis. tempus quidem omnium hominum in conspectu dei et in eius uoluntate est. non enim, ut uulgo aiunt, fatale decretum allegatur, sed tamen specialiter hic dictum puto, quia in euangelio suo dominus redempturus hominum genus passione sui corporis et emundaturus sanguine suo sacramentoque baptismatis ait: pater, uenit hora, clarifica filium tuum, ut et filius clarificet te. ergo quia in diluuio per arcam Noe seruatae sunt reliquiae generis humani ad seminarium reparationis et renouationis futurae, ideo praemisit hic: tempus omnis hominis uenit, quia re.pleta est terra iniquitatibus suis. hoc in figura; in ueritate autem ait: reliquiae per dilectionem gratiae saluae factae sunt. ideoque exclamat apostolus dicens:

superabundauit peccatum, ut superabundaret gratia. corrupit inquit omnis caro uiam suam. carnem hic pro homine posuit terreno, in quo carnis inlecebra uiam

eius corruperit. qui si intellexisset quod munus accepisset a deo, non utique passus esset ut caro obstaret animae uirtutibus. itaque caro causa fuit corrumpendae etiam animae, quae uelut regio quaedam et locus est uoluptatis, ex qua uelut a fonte prorumpunt concupiscentiarum malarumque passionum flumina lateque exundant. quibus demergitur animae quoddam excusso gubernatore remigium, cum ipsa mens uelut quibusdam tempestatibus et procellis uicta loco suo cedit. pulchre autem ait quia homo uiam naturae suae corrupit. nam uia sua in paradiso erat in illo beatitudinum tramite, in illo uirtutum flore, in illa incorruptibili gratia, quam uiam terrenis inquinauit uestigiis. alii habent: uiam ipsius, hoc est dei. hoc solet uerbo \'domini\' declarare.

Sed iam de ipsa Noe arca dicendum arbitror, quam si qui uelit inpensius considerare, inueniet in eius exaedificatione discriptam humani figuram corporis. quid est enim quod ait deus: fac tibi arcam de quadratis lignis? quadratum certe hoc appellamus, quod omnibus bene consistat partibus et conueniat sibi. itaque et deus auctor nostri corporis naturaeque fabricator adstruitur et opus ipsum perfectum esse his sermonibus significatur. quadrata autem membra hominis esse euidens ratio. si consideres pectus hominis, consideres uentrem pari mensura longitudinis et latitudinis, nisi cum uoluptatibus et epulis uentre distento mensura naturalis exceditur. iam pedes et manus brachia femora et crura quadripertita quis non ipso uisu aduertat? sunt autem pleraque eorum etsi non eiusdem longitudinis aut latitudinis, tamen quae analogiam quandam ita seruent, ut in his quoque congrua mensura ratioque concurrat, longitudo prolixior quam latitudo ait, latitudo quam altitudo. et sicut ligni arcae trina distantia est. si quidem trecentorum cubitorum longitudinem et quinquaginta <cubitorum> latitudinem et triginta cubitorum altitudinem seruandam esse praescripsit, ita et in nostro corpore summa est et media et minima distantia, summa secundum longitudinem, media secundum latitudinem, minima secundum altitudinem, totum tamen corpus adtextum ex singulis membris quadratum uidetur. nam et usu ita est, ut eos quadratos dicamus, quos nec enormes proceritate et ualidos robusti qualitate corporis aestimamus.

quid etiam sibi uelit quod ait: nidos facies in arca nequaquam silendum uidetur. naturaliter enim dictum arbitror eo quod omne corpus nostrum adtextum est sicut nidus, ut spiritus uitalis omnis partes uiscerum penetret atque de principali nostro fundat se per artus singulos. nidi quidam sunt oculi nostri, quibus se uisus inserit. nidi sunt nostrarum sinus aurium, per quos se auditus infundit et uelut in foueam altam deicit. nidus est narium, qui ad se odorem adtrah\'it. nidus est quartus maior ceteris hiatus oris, in quo nutritur donec adolescat sapor et unde uox euolat, in quo latet lingua, quae uelut organum uocis sonos eius artifici suauitate modulatur et, cum sit ipsa inrationabilis, rationabilem uocem exprimit. nidus est emicranium, nidus est membrana illa, quae cerebrum fouet et intra se cohibet. nidi sunt uiscera pulmonis et cordis. spiritus quidem nostri, hoc est eius quem carpimus et quo alimur in hac uita, nidus est pulmo, sanguinis autem et spiritus

nidus est cor. duo sunt enim eius uteri, unus quo sanguinem uelut quodam sinu suscipit et transfundit in uenas, alter quo rigatus ex illo superiore deducit in arterias iugi meatu. ossa quoque ualidiora nidos habent; sunt enim intus cauata, in quibus foraminibus est medulla. in uisceribus ipsis mollioribus nidi cupiditatis aut doloris sunt. et alia si quis consideret, et plures nidos repperiet in hac fabrica humani corporis. unde puto et illum in psalmo non solum mystice, sed etiam naturaliter dixisse: etenim passer inuenit sibi domum et turtur nidum sibi, ubi reponat pullos suos. est enim iam in hoc corpore nidus pudicitiae, in quo erat nidus inrationabilis concupiscentiae. sed ubi ante partus deformes nutriebat libido, ibi nunc decorae castitatis adolescit hereditas.

inlinies inquit eam bitumine. ex multis ossibus neruisque et ceteris aliis constat humanum corpus. et foris igitur et intus apta conpage conexum sibi adhaeret et habitudine propria, quam €&\'-v Graeci dicunt, tenetur, ut intus clausus spiritus qui infunditur uel spiritalis substantia quae intus operatur ueluti geminis constricta uinculis non euagetur, sed ad unitatem aptam et concinentem conexionemque ualidam cohibeatur. ideo bitumine arca constringi iubetur; est enim bitumen uehementis ad constringendum naturae. unde graece άσφαλτος dicitur άχό τής άσφαλείας, hoc est tutamine, quod disiuncta conectat nexuque constringat indissolubili, ita ut naturali unitate sibi credas conuenire. ob hanc causam intus et foris bitumine arca constringitur, ne conexio illa facile rumpatur.

Alibi autem, hoc est in Exodo etiam deauratur intus et foris arca illa, quae in sanctis est mundi intellegibilis imitatrix imago. sicut enim pretiosius aurum bitumine ita illa quae in sanctis est arca quam ista praestantior. denique hic simpliciter ligna posuit, ibi autem ligna quidem, sed inputribilia conprehendit declarans merita sanctorum. addidit etiam illic supportatoria immobilia esse, quod sanctorum statio stabilis et firma sit, quia uitae probabilis tramitem uirtutis ductu secuti sunt corruptelae declinantes consortia. haec autem arca utpote in diluuio huc atque illuc motu inpellebatur incerto, eo quod peccatorum status mobilis sit et uita eorum quodam redundantium passionum diluuio corruptioni obnoxia errore inconstanti uagetur.

nec illud praetereundum, quod cum dixisset: et facies arcam trecentorum cubitorum longitudine et quinquaginta cubitorum latitudine et triginta cubitorum altitudine, addidit: colligens facies arcam et in cubitum consummabis eam a summo, ut reliquo corpori quod mensurae sibi conuenientis ad gratiam decore quadraret caput hominis tanquam regalem arcem adiungeret, ex quo cum sensus omnes ad ceteras partes corporis transfunderentur, tum maxime oculi uelut speculatores et custodes naturae adpositi prouidentia prope totum urbis nostrae statum desuper contuerentur. ipsaque mens illic locata secundum plurimorum sententiam et maxime Solomonis, qui ait: oculi sapientis in capite eius, quasi in aula imperiali uirtutum concilium sibi contrahat, quo stipata comitatu et ipsa munitior sit et

tamquam ex adyto quodam tuenti totius corporis regimen inpertiat <et sciat> responsa proferre, per quae possimus non solum nos ipsos retro respicere nec solum quod ante pedes est uidere, sed etiam caeli ipsius secreta profundo obtutu spectare sapientiae. ibi igitur omnis summa nostrae salutis, ibi gratia: inde custodia, inde etiam pulchritudo corpori toto adquiritur, quae primum in uultu uernat; decet enim praestantiorem esse aulae regalis nitorem, in qua sicut usus maior ita splendor est. ;

Namque si spectes singnla quae in hominis forma ad usum aliquem composita uidentur, ut oculi ad uidendum, aures ad audiendum, nares ad odorandum, os ad loquendum, ita usus ministrant, ut praestent decorem. quam deformes sunt uultus caecorum! et quid mirum si uultus hominis sine oculis deformis est, quando ipsum caelum sine sole non habet suum decorem? tristes sine sole dies ducimus, noctes sine luna non placent; ipsi enim sunt quidam mundi oculi. detrahe stellarum lumina, et quaedam est in caelo ipso caecitatis deformitas. pili ipsi, qui orbem oculorum praetexunt et uelut quadam acie praetendunt, ne sorde aliqua et pulueris caligine pupilla laedatur, et ipsi excipiunt, si quid fuerit inlatum quod oculum possit laedere, si lippitudine intercidant, quam dedecet, si palpebra contractior fuerit, si radantur supercilia, quae pretiosorum monilium specie uelut intexta gemmis refulgent.

aurium quoque ut necessarius usus ita decora species, quas si qui truncauerit, toti uultui inferet deformitatem. in quibus ita elaborauit opus suum natura, ut ipsi anfractus cauernarum mira prouidentia sinuati plurimum utilitatis adierant, ne repente feriat secreta capitis sonus. denique saepe multos inprouiso clangore consternari uidemus et adtonitos aut uocis alicuius aut tumultus sono expauescere. sordes ipsae, quae intra eosdem gignuntur amfractus, uelut quodam glutino auditum ligant. simul si uehementior pulsus fuerit alicuius sonitus, infringitur ac retardatur, ut praenuntiatus potius mulceat quam inprouisus interna concutiat. uermiculi quoque si aurem penetrare temptauerint, quodam sordium uisco tenentur.

nares simae contra naturam uidentur. iam si incisae fuerint, quomodo potest uita subsistere sublato spirandi meatu? quemadmodum pecudis magis facies quam uultus hominis aestimatur!

capilli capitis quam grato amictu caput uestiunt uelut quidam aulae regiae stipatores, ne cerebrum aura laedat aut imber feriat aut sol adurat. quos ita tamen redit natura, ut et pro sexu aut prolixiores placeant aut recisi et pro aetate aut plerumque pro temporis et anni qualitate. in senibus grata canities, in pueris prodigiosa; aestate delectat tonderi pressius, hieme indulgentius; mulieribus ornamento est coma, dedecori est uiris. denique apostolus hoc euidentius expressit dicens: nec ipsa natura docet uos quod uir quidem si comam habeat, ignominia est illi, mulier uero si capillos habeat, gloria est illi?

quid de ipsa regia loquar, per quam aulici sermones prodeunt, quidam mentis nostrae indices animique internuntii r quid de ipso dentium ordine, qui cum suo opere toti corpori quidem uires ministrent, tum etiam modulatores sunt uocis ipsius?

de quibus si qui ceciderit, uox claudicat. haec de capite prolixius diximus, quia oportuit sensus omnes in summo locari, unde omnia per reliquas partes officia diuiderentur. capiti autem nostro a tergo ceruix proxima, dextra laeuaque bracchia sunt, quae arcem imperialem tamquam fida tuentur custodia, denique haec in nobis ualidiora\' quae propiora capiti sunt, haec praestantiora. pectus quoque uelut quoddam sacrarium sapientiae et stomachus uelut quidam testis, ut medici aiunt, et conscius secretorum capitis conpassionisque consors, cui sua omnia uel salubria uel aduersa transfundat. latera naticae femora et crura mensurae latitudinem ipsa specie significant pedumque gressus, qui etsi exsiliores uidentur, fiunt tamen cum incedimus latiores.

Pulchre autem addidit: ostium ex transuerso facies, eam partem declarans corporis, per quam superflua ciborum egerere consueuimus, ut quae putamus ignobiliora esse corporis, his honorem abundantiorem circumdaret. quod multo gratius scriptura expressit quam Socrates in libro Platonis dixisse legitur. nam cum istud in Moysi scriptis siue ipse Socrates siue Plato, qui in Aegypto fuit, potuerit uel legere uel ab iis percipere qui legerant, decoro motus inuento ostium sibi apertum putauit, ut operatoris nostri consilium praedicaret laudans eo quod id potissimum decoro conuenerit, ut ductus quosdam atque exitus cuniculorum nostrorum a tergo auerteret, ne in purgationibus uentris conspectus noster offenderetur. at uero apostolus quae uidentur inquit membra corporis infirmiora esse necessaria sunt, uno ac simplici uerbo descriptiones philosophiae supergressus, et quae putamus ignobiliora esse membra corporis. his honorem abundantiorem circumdamus, et quae inhonesta sunt nostra honestatem abundantiorem habent. sobrietatis enim nostrae et temperantiae indicium praecipue illic cognoscitur; helluones enim aut distenduntur cruditatibus usque ad periculum aut plerumque soluuntur uisceribus exinanitis.

quod pulchre etiam ad ecclesiae membra apostolus rettulit. quae enim inhonesta sunt nostra ac superflua nisi luxuria, nisi lasciuia? quibus si quis iuuentae inretitus tempore, cum ad maturiorem aetatem processerit, ueniat ad baptismum, renuntiet superioribus moresque priores exuat, peccata deponat, consepeliatur cum domino Iesu, crucifigatur ei mundus et ipse mundo, nonne is peccatorum remissione donatus abundantiorem honestatem habet quam ille catechumenus, cuius uita innocentior aestimabatur? et ut apostoli ipsius exemplo utamur, Iudaeus erat, persecutor erat: uocatus ad gratiam Christi coepit esse apostolus. et quia plus ei dimissum est, plus diligere coepit, abundantius apostolis omnibus laborare, uas electionis factus, doctor gentium missus. nonne etiam apostolorum ipsorum plurimis uberiorem et honestiorem consecutus est.

gloriam, qui ante et inhonestus et ingloriosus erat, cum persequeretur ecclesiam dei? pauper iste, debilis in ecclesia ipse te redemit suis uotis. et ut maiora aperiamus mysteria, quid tam ignobile quam gentilis populus? pauper, utpote qui nulla haberet eloquia dei, debilis et utroque pede claudus, qui nec in legem nec in euangelium credidisset, uocatus tamen credidit et baptizatus accepit gratiam. itaque quia plus ei dimissum est, plus diligit. remansit Iudaeorum populus, licet uno pede claudus, quamquam et in ipsa lege claudicet. itaque ille, qui gloriosissimus habebatur, amisit omnia, mirabilem consiliarium et prudentem architectum et sapientem auditorem, iste, qui ignobilis erat, adeptus omnia fidei titulo, tropaeo martyrum, angelorum gloriatur consortio. ergo Plato quod potuit sermonis nitorem adhibuit, apostolus autem, qui habebat dei spiritum, reuelauit mysterium. satis dictum de ostio, quoniam qui retro erant priores facti sunt.

Nunc illud quaeramus, quid sit quod dixerit dominus: inferiora arcae bicamerata et tricamerata facies. inferiora quidem dicendo aduertimus quod pulchre sentire nos uoluerit inferiore loco aestimanda ciborum receptacula, hoc est ea uiscera, quae acceptum conficiunt cibum. corruptibilis enim esca est, quod autem corruptibile non superioribus conparandum, sed inferioribus. simul quia deorsum cibus fertur, cuius exigua portio uiribus corporis alimoniaeque proficit, reliqua pars aluo purganda deducitur, quia intestina sunt, per

quae descendunt ciborum superflua, ita operator noster instituit, ut non extenta a stomacho ad imum, sed insinuata sint ac reflexa, quo uitae nostrae usus propagaretur. nam si extenderentur intestina hominis, quae suscipiunt et deducunt cibum, statim sine ulla pertransiret mora et necesse esset iugiter esurire nos, iugiter epulari aut desistente alimentorum substantia deficere ilico. nunc autem in illa intestinorum reflexione ac sinuatione bipertita ac tripertita haeret cibus et descendendo paulatim uires ministrat, sucum infundit corpori, tenet satietatem, differt edendi appetentiam, nec subita effusio ac repentina euacuatio est nec inexplebilis adpetentia est nec insatiabilis epulandi libido. primum ergo indigentia esset et fames, deinde ex bis sequeretur edendi sine intermissione conti ouatio. quid autem deformius quam semper uentri studere, qui cum repletur uacuandus est, cum uacuatur replendus? tertium quid superat nisi mors inter ipsos cibos epulasque permixta? quomodo enim poterant diutius uitam producere simul edentes et esurientes, bibentes sitientesque et priusquam replerentur exinanientes omne quod sumpserant statimque esurientes? nunc autem dum paulatim descendit esca, famem et cruditatem naturalis temperat prouidentia. primum enim in stomacho, quem plerique uentrem appellant superiorem, conficitur cibus, deinde coquitur in iecore atque eo uapore digeritur. sucus eius diuiditur certis uiscerum portionibus, ex quo omne corpus ualescit. quod satis iuniorum incrementa, senum testificatur perseuerantia. reliquum cibi in uentrem defluit, quem omnes uentrem appellamus sine adiectione, plerique uentrem dicunt inferiorem, ex quo fimus necesse est, qui plenus iam corruptionis descenderat, egeratur per illud ex transuerso ostium.

Haec cum ita fabre naturali institutione ad dei praeceptionem composita uidentur, tamen nisi a nobis edendi agendique mensura seruetur, tamquam exuberantibus passionibus generatur diluuium et quaedam totius labes corporis; intemperantia enim accendit libidinem, cruditatem generat, corruptelam creat. itaque aut duritie interna tenduntur et quatiuntur doloribus aut incocto ciborum umore et indigestionis asperitate interior quidam intestinorum amictus raditur, quia uelut chartae specie geminus eorum amictus adseritur: unus exterior, quem continuum aiunt periti uel qui curiosius scrutati sunt, a summo ad imum directus, alius interior tamquam lateribus adtextus, unde aiunt non totum solui cum raditur; nam si continuus esset interior, inmedicabilis scissura eius foret. illic per moram adiunctionum adhaerere ciborum reliquias; quae si adiunctiones soluantur, transire semesos cibos et potus defluos.

hoc est hominis diluuium. unde mihi uidetur per arcae huius figuram uoluisse deum nos edocere quemadmodum ab hoc speciali tuti simus diluuio. corruptela enim diluuii causa est. ea ubi inrepserit, aperiuntur aquae, ebulliunt omnes fontes cupiditatum, ut totum corpus tanto et tam profundo uitiorum profluuio mergatur. nihil est enim quod tam miserae seruituti subiciat hominem quam libido atque eiusmodi cupiditates, quae iugo quodam criminum graui deprimunt miseram conscientiam, ut se nequeat adtollere, utpote quae innocentiae libertatem amiserit. maximum ergo iri hoc diluuio remedium, ut iustum praeferas eumque mandati caelestis exsecutorem eligas. quis est iustus in nobis nisi mentis uigor, qui intra istam arcam includat omne animantium genus, quod est super terram? cohibe ergo et tu omnes inrationabiles passiones tuas omnesque sensus tuos menti subice animique imperiis adsuesce. euolare foras non sinas cupiditates tuas, exire in uulgus libidinem: et per rationabilem mentem poteris etiam inrationabilia tua et inmunda peccata ab omni periculo diluuii liberare.

Omnia inquit quae sunt in terra morientur. quid utique muta deliquerant animantia? qua causa subiecta sunt poenae, quae peccandi sensum non habent? sed quemadmodum in bello cum imperator ab hoste occiditur, commoritur eius exercitus atque omnis comminuitur uirtus militaris, sic non discrepare a iustitia uisum est, cum interiret homo, cui regalem quandam dominus deus in omne animantium genus potestatem dedit, ut omnibus uolatilibus feris bestiis imperiali praeesset auctoritate, quod etiam pecudes et quaecumque erant inrationabilia commorerentur animalia. denique si quando est pestilentia corrupto caeli tractu, prius ea quae sunt inrationabilia lues dira contaminat et maxime canes equos boues atque ea inficit quae cum hominibus conuersari uidentur, sic morbi uis etiam genus humanum inplicat.

haec igitur prima causa iustae, ut arbitror, adsertionis, secunda illa quia nemo accusat naturam cur reliqua corporis nostri membra moriantur solo capite sublato, cum multos uideamus amputatis manibus et pedibus superuiuere. sed non eadem

ceterorum membrorum est praerogatiua quae capitis, ideoque absciso eo, unde sensus nostri in reliquum corpus prodeunt, commoriuntur etiam membra omnia, nec in eo aut operatoris prouidentia desideratur aut substantiae humanae fragilitas redarguitur. similiter ergo nemo nunc arguat quia caput et principale quoddam ceterorum animalium homo est, quo moriente non debet mirum uideri si cetera commoriantur animantia.

tertium illud est quia rationis expertia non propter se, sed propter hominem generata sunt animalia; hominis enim causa esse praecepta sunt, ut eorum subiectione humana praestaret condicio. denique gratiae hominis adtribuit propheta dicens: omnia subiecisti sub pedibus eius, oues et boues uniuersas, insuper et pecora campi, uolucres caeli et pisces maris, quia propter ipsum illa omnia, alia propter utilitatem, alia delectationis gratia, alia uoluptatis. consequens ergo erat, ut cum deleretur homo a facie terrae, propter quem facta sunt, etiam illa pari delerentur occasu. haec secundum simplicem lectionis expositionem.

Sections 34 to 63

t Altior autem et profundior interpretatio illud adtexit, quod ubi anima mole passionum curuatur graui et quasi diuersarum cupiditatum aestu mergitur, terrenae omnes cogitationes et concupiscentiae in praeceps ruunt, quia peccator unusquisque quo grauiora flagitia commiserit eo fit insolentior. namque usu atque exercitatione inprobitas augetur et inpunitate nutritur audacia. recedit itaque ab omni respectu honestatis et in eo terrena moriuntur omnia letalis peccati acerbitate, quae uera et perpetua morte peccatorem deleat; nemo enim grauius moritur quam qui peccato uiuit. moriuntur in eo passiones singulae, moritur uisus, qui peccatum adnuntiat, qui intendit mulieri fallaci, qui capitur alieni uultus decore, quem oculi meretricis ligauerint, quem aspectus inlaqueauerit fornicariae. an non uidetur mori qui sibi libidinis telum inpresserit, qui spontaneus in foueam mortis inrueiit? moritur et auditus, cum refert crimina, cum sollicitantis adulteri sermonem adnuntiat, cum inserit animis uerba meretricis, quae seducit iuuenem multo blandimento sermonis, laqueis autem labiorum suorum inligat eum. moritur uox silentio, si non confiteatur deo: moritur multiloquio, quia scriptum est tibi: ex multiloquio non effugies peccatum: moritur per iracundiam, cum praetergreditur mensuram ultionis:

omnis postremo sensus moritur, si minister sit iniquitatis. et ideo quia terrena omnia moriuntur diluuio, solus autem iustus in aeternum manet, ad ipsum dicitur: statuam testamentum meum ad te, quia ipse diuinae est heres gratiae, ipse caelestis possessor hereditatis, beatissimorum consors honorum. et homines quidem cum moriuntur, patrimonium suum testamento transcribere solent, nec cedit hereditas, donec uiuit testator: deus autem cum sit sempiternus, transfundit iustis diuinae hereditatem substantiae et ipse non indigens donat sua sine ullo donationis dispendio, quem non grauant suorum consortes honorum. magisque fruitur eo quo nos utimur. denique dominus Iesus pauper factus est, cum diues esset, ut illius inopia nos ditaremur, qui testamentum utrumque suo consummauit sanguine, ut nos uitae suae coheredes et mortis faceret heredes, quo et uitae haberemus consortium et mortis beneficium. multum autem tribuit iusto dicendo: statuam testamentum meum ad te, eo quod rationabilis et fidelis uir ipse sit testamentum dei. ipse est enim hereditas dei, ipse possessio, in quo uirtus diuini testamenti

est, in quo fructus iudicii, in quo hereditas promissionis, de quo dixit Dauid: ecce hereditas domini filii, merces fructus uentris. sed iam salua expositione profundioris mysterii ad reliqua pergamus.,

Intra inquit tu et omnis domus tua in arcam, quia241 te uidi iustum in generatione ista. manifeste fides propheticae sententiae etiam hoc adstruitur loco, quia stultus sibi soli stultus est, rapiens autem sibi et plurimis sapit. itaque Noe iusti merito etiam domus eius in diluuio seruatur. sic in mari nauigantes et in bello exercitus, si illis non desit gubernatoris peritia, istis imperatoris prudentia, a periculo tuti sunt aliena ope. sed quia boni imperatoris bonus exercitus est, ideo etiam in eo laudem iusti intellegimus non praeteriri, qui talem instituit domum suam, ut uirtutis fulgeret consortio, meritoque inuenit salutem cognatio. nec repugnat quia postea aut filius aut uxor offendit. dormiebat iustus, cum erraret filius. femina quoque utpote sexus fragilioris mole periculi turbata, quae totum orbem diuino incendio perire crederet, quid miraris si uirum non potuit sequi, cum ipse iustus ab angelis monitus uix euaserit? quid autem mirum si homini obrepat error aut se relaxet intentio? argue ergo quia et iustus inebriatus est.

sed haec loco suo reseruanda arbitror. nunc quod superest consideremus. pulchre enim dixit: quia te uidi iustum in generatione ista. multi hominibus iusti uidentur, pauci deo: aliter hominibus, aliter deo: hominibus secundum uitae speciem, deo secundum puritatem animi, uirtutis ueritatem; homines quae foris sunt probant, deus quae intus examinat. perpense autem addidit: in generatione ista, ut neque superiores condemnaret neque posteriores excluderet recteque diluuium factum adstrueret interitu generationis eius. quae non haberet aequitatis consortium.

haec secundum litteram. altior autem sensus prouocat nos, ut hoc putemus uigorem mentis in anima esse et animam in corpore quod est pater familias in domo sua. quod enim in anima mens, hoc anima in corpore. si mens tuta est. tuta est domus, tuta est anima: si anima incolumis. incolumis caro. mens enim sobria passiones omnes cohibet, sensus gubernat. sermonem regit. ideoque bene dicit dominus iusto: intra tu, hoc est: in te ipsum intra, in tuam mentem, in tuae animae principale. ibi salus est, ibi gubernaculum, foris diluuium, foris periculum. si autem intus fueris, et foris tutus es, quia ubi mens sui arbitra est, bonae sunt cogitationes, bonae exsecutiones. si enim nihil uitii mentem obumbret, sincerae cogitationes sunt. si studio sit castitas, cordi sit temperantia, nulla flamma inardescit libidinis, nulla ulcera proserpunt aegritudinis; sobrietas enim mentis medicina est corporis.

1Nunc consideremus qua ratione induci in arcam iubet a iumentis mundis septem et septem, masculum et feminam, ab inmundis autem duo et duo. ut nutriatur semen in omnem terram. et, ut ego arbitror, inire mundam adserit ebdomadam, quia mundus et sacer septimus numerus; nulli enim miscetur nec ab alio generatur. ideoque uirgo dicitur, quia nihil ex se generat, meritoque tamquam materni exsors

inmunisque partus et muliebris copulae, etsi ebdomas femineo nuncupetur uocabulo, uirilis habet sanctificationis gratiam; omnis enim masculus adaperiens uuluam [sanctus] domino uocabitur, hoc est sanctus. et in propheta habes: effugit peperitque masculum, id est sanctum. secundus autem numerus non est plenus, quia diuisus. quod autem non est plenum uacuum habetur. septimus autem numerus plenus, quia ebdomas ut decas, et similis illius primi, quia alpha ad similitudinem est illius qui est semper, a quo profluunt et mouentur quae sunt in omni genere uirtutes. haec naturalia.

de moralibus autem ut dicamus, non est dubium quod inrationabile animae nostrae in quinque sensus diuidatur et uocem et generatorium, quae natura uidentur esse feminea, quia sensus nostri in materialia et saecularia cito repunt. unde claret eos mollioris naturae habere substantiam. sed erudito et industrio uiro munda omnia, quia sapientia exercitati uiri et uirtus firmamentum his uirile transfundit. iudicio ergo prudentis et proposito gubernantis ex inferioris sexus qualitate in fortiorem substantiam transferuntur. uslida enim sapientis et fixa sententia est, non mutabilis, ut insipientis et stulti, qui consilio nutat incerto, ut inprobi, qui non quod uerum et iustum sit eligit, sed quod sibi commodum uel ut< <ile> > scindit a uero, secernit a iusto. iustitia enim singulare est bonum, per se ipsa suo tantum spectatur pretio, iniquitas uero uelut diuidua parit nunc odio inflexa, nunc quaestu et ea quae sunt diuidenda confundit. stultus enim ut luna mutatur et uersicolora umorum uarietate deformis animam suam in leprosi corporis speciem turpi contagione commaculat salubres cogitationes noxiis saepe permiscens.

Sed fortasse quia munda et inmunda induci in arcam praecipi cernis animantia iure mouere te possit, quia dixi honestis disceptationibus indecoras non esse miscendas. nec ego abnuo inrationabilium quidem, mundorum tamen motuum esse aliqua semina et quasi principia in anima nostra et eorum qui mundi non sint. natura enim hominis contrariorum est capax, ut et malitiae in eam sit et uirtuti ingressus, meritoque in principio libri huius, qui est Genesis, per arboris speciem in paradisi medio legisti boni et mali scientiam. de quo ligno scientiae boni et mali praeceptum est non esse gustandum, eo quod mens nostra, in qua est cognitio et disciplina, boni et mali recipit notionem. itaque naturae opifex sicut ad propagandum uel etiam reparandum genus animantia reseruauit, ut uniuersae terrae animantium semine replerentur, ita etiam corporis nostri terrenam substantiam uacuam non putauit passionum huiusmodi tamquam inmundorum animalium relinquendam, quae cum deliciis et luxurie tamquam uice diluuii ingurgitatur, memoratis fluctuat passionibus. ubi autem sobrietate et continentia unusquisque inundantium euacuauerit diluuium passionum et quandam animae retexerit siccitatem, uiuificare incipit suum corpus et animae puritatem, cui regimen sapientia est.

Illud quoque studio est quaerere, quae causa est cur, posteaquam ingressus est Noe arcam et induxit animantia, post septem dies diluuium factum sit. non enim

otiosum uidetur quod non aut plures aut pauciores interpositi sint dies, sed tot quot in constitutione mundi fuerunt. sex enim diebus factus est mundus, septimo die requieuit deus ab operibus suis. quo declarauit indicio ipsum se esse auctorem mundi atque diluuii. mundum propter bonitatem suam condidit, diluuium fecit nostrorum merito delictorum. admoniti sunt igitur homines uel ex numero dierum, quibus mundus est conditus, quod conditorem suum non lacrimis solum et precatione, sed correctione morum reconciliare debuerant. ergo spatium dedit ad paenitentiam dominus magis uolens ignoscere quam punire, ut imminentis diluuii terrore suspensos ad ueniam cogeret postulandam, quo dum periculum futurae mortis horrescunt, inpietati atque iniustitiae renuntiarent. secundum est, ut hinc quoque domini supra modum misericordis clementiam colligamus, quia multorum annorum offensionem a constitutione mundi in finem usque contractam paucis diebus, si paenituisset eos, uoluit relaxare. est enim deus peccati inmemor, uirtutis remunerator, sicut ait ipse in propheta: ego sum, ego sum qui deleo iniquitates et memor non ero. tu autem memor esto et iudicemur; dic iniquitates tuas, ut iustificeris. cum enim aduerterit ueram animae refusam esse uirtutem, tantum ei honoris adtribuit, ut non solum ueniam superiorum indulgeat peccatorum, uerum etiam gratiam et iustificationes inpertiat. expectauit ergo et septimo die, ipso quo ab operatione requieuit, ut si lll\'nia posceretur, sequeretur correctio, et ab indignatione requiesceret.

Illud quoque curae fuit non praetermittere eo quod diluuium factum dixerit quadraginta diebus et addiderit quadraginta noctibus. scimus enim diem dici quem sol terram illuminans signat, noctem quam circumfusae tenebrae a diei claritate disterminant et plerumque ita a nobis diem significari ut noctem non conprehendamus, plerumque ut conplectamur. significantes enim mensem triginta dierum significamus et noctes. unde cum satis fuisset Moysi dixisse diluuium fuisse quadraginta diebus, cur addiderit et quadraginta noctibus quaeritur. et aliqui ita acceperunt. qui ante nos fuerunt, ut et uirorum et mulierum factus diluuio interitus demonstraretur, diem ad uirum referentes, qui sit purior, similis lucis, noctem ad mulierem, quae uiro dormiente creata describitur, simul quia uir prior quasi auctor, qui uirtutem moueat mulieris atque in partus excitet, actu ille clarior publico, ista obscurior tamquam domesticis clausa parietibus et nocti proxima, secundo orta loco et creationis suae formata in costa uiri debens gratiam superiori, numeri quoque potioris obnoxia priuilegio et pariendi usu materialibus comparanda. consonans autem in utroque numerus periculi, quia peccata etiam consonantia, meritoque non distant spatia temporum, quia non distant merita delictorum.

Non mediocriter etiam scrutantur plerique qua ratione quadraginta dies diluuium fuerit. et possumus dicere materialem numerum tristioribus, hoc est delendae creaturae deputatum, ebdomada autem constitutioni totius mundi, hoc est laetioribus. sed fortasse referat quid quod etiam lex quadraginta diebus lata est. tot

dies obseruauit Moyses in monte Sina ac demoratus est, cum praescripta legis acciperet. recte igitur eodem numero declinandorum peccatorum praecepta tribuuntur, quo poenae culpa est persoluta, ut cognoscamus quod eodem uitae tempore debeat ex correctione laus comparari, quo potest punienda culpa committi. unde nunc iam non poenae praescripti sunt dies quadraginta, sed uitae, ut hoc numero ieiuniis et orationibus crebrioribus nostrorum leuemus subplicia peccatorum atque ad praescripta legis intenti deuotione ac fide nostrum corrigamus errorem. itaque per domini resurrectionem quadragesimus dies iam non habetur nouissimus, sed primus atque inde uita numeratur, ubi ante mortis numerus ad consummationem mundi et humani generis excidium conputabatur.

I Et delebo inquit omnem resurrectionem carnis a facie terrae. o caelestium pulchritudo uerborum, si quis ea decoro intellectu piae mentis examinet! indignatur deus peccatis nostris, sed non obliuiscitur pietatis: minatur supplicium, sed non permisit excidium: moderatur uindictam, reuocat seueritatem. deleturum se dicit carnem non a terra, sed a facie terrae. florem decutit, radices reseruat: sinit ut in profundo substantiae uirtus maneat humanae, quae in superficie laboret, intus inpassibilis perseueret inmunisque noxae ad eorum substitutionem qui non sint reatu obnoxii reseruetur. pulchre autem posuit delebo tamquam litterarum apices, qui delentur sine fraude librorum et sine inminutione tabularum. atramentum deletur, sed lignum manet. delentur elementa, ut scribantur plerumque meliora, atramentum tollitur, substantia non exterminatur. \'delebo\' inquit \'corruptelam carnis, ut scribam incorruptionem. delebo resurrectionem carnis a facie terrae, ut scribam in caelestibus resurgentes. delebo de libro terrae, ut scribam in libro uitae\'. deleantur, domine meus, domine, deleantur cito elementa ferri, ut scribantur elementa Christi. aboleatur resurrectio terrena, ut caelestis gratia redundet. ueni, Moyses, praepara gremium, legem accipe, suscipe apices, quos iam miseri.. coria diuina non deleat. suscipe tabulas, quas dominus statuat in aeternum. utinam ipse non frangas! et ipsas mihi mea culpa sustulerat, nisi dominus reddidisset. iure quidem, Moyses, indignatus es, ne haberent diuina priuilegia qui non deferrent obsequia, sed puto quod non mihi eas, sed Iudaeis fregeris. fregisti Iudaeis, recepisti mihi. fractae sunt priores, ut posteriores manerent. fregisti eas in pectoribus Iudaeorum; quid enim proderat ut tabulas tenerent, quarum praescripta tenere non possent? ecce secundas tabulas dicunt se tenere, sed non tenent. dicunt se legere diuina elementa, sed non legunt. digito dei scriptas esse tabulas Moyses dicit: illi digitum dei non legunt, ferrum legunt. atramentum uident, spiritum dei non uident: sed ecclesia nescit atramentum, spiritum nouit. ideoque Paulus nouit scribere non atramento, sed spiritu dei uiui. o sacrilegum ineptum populum Iudaeorum! homo spiritu dei scribit et homo sub lege nutritus, et illi uolunt deum atramento scripsisse, non spiritu.

ergo, ut ad superiora redeamus, delet deus resurrectionem carnis tamquam apicum scriptionem. quo declaratur quod superfluam hominum natiuitatem

propter impietatem eius deleuerit specie litterarum, substantiam autem et conuersationem generis seruarit humani uelut perpetuitate tabularum, ut ex ea semen reliquum pullularet. cui sententiae conuenire etiam illud uidetur, quia ait: delebo inquit omnem resurrectionem carnis. resurrectioni autem communi usu naturae contraria uidetur esse purgatio, quia purgatione reciditur et reprimitur resurrectionis luxuria. omne tamen quod purgatur speciem amittit, substantiam suam seruat atque meliorat. repressit igitur dominus iam purgatione diluuii corporeum usum conuersationemque generationis eius, quae degenerauerat a decore naturae et accepti muneris uenustate. haec secundum litteram. quod autem ad altiorem pertinet sensum, diluuii species typus est purgationis animae nostrae. itaque cum mens nostra [corporalibus-.] se a mundi istius inlecebris, quibus ante delectabatur, abluerit, bonis cogitationibus ueteris conluuiem cupiditatis absterget tamquam purioribus absorbens aquis turbidorum prius amaritudinem fluentorum.

Et fecit inquit omnia Noe quae mandauit ei dominus deus. iustus mandata accipit, seruus imperia. hic amici censetur loco qui fecerit quaecumque exsequenda susceperit, ille qui nutat obsequiis oneri seruitutis addicitur. denique et dominus Iesus dicit in euangelio: uos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio uobis. iam non dicam uos seruos. mandatur ergo ut amico, mandatur ut ei qui ualida caritate, sobrio consilio quae mandata sunt exequatur. nec fefellit dominum iudicium suum. inpleuit iustus uniuersa, non partem, sed uniuersa quae mandata sunt ei, et ideo scripturae diuinae accipit testimonium. nec superfluum putes quia simul posuit dominum et deum — nam et deus in domino et dominus in deo —, sed ut patris et filii intellegas commune praeceptum. aliqui tamen ante nos sic interpretati sunt, eo quod dominum et deum hoc loco dicendo et uindicaturi et ignoturi geminam expresserit potestatem et, quia hic uindicat prius in peccatores, ideo ante dominum dixerit, quoniam uero postea ut iusti seminarium propagetur indulget. ideo deum postea nominauerit. denique facturus mundum deus dicitur: in principio fecit deus caelum et terram. et dixit deus: fiat lux.

Est etiam illa non perfunctoria consideratio, quod sescentesimo anno Noe < mense septimo> uicensima et septima mensis fit diluuium. septimum mensem uerni esse temporis non ambigitur, quando augentur nascentia, ager parturit, terrarum pariter atque animantium fetura se fundit. tunc ergo fecit diluuium, quando dolor maior eorum foret qui in sua abundantia puniebantur, tunc ultio terribilior tamquam dicentis dei: \'ecce omnia secundum liberalitatis diuinae prouidentiae gratiam diues natura generauit, omnia in usum hominum germinauit terra fecundior. segetes spectantur tritici, hordeo campi replentur, comae arborum uenturi fructus floribus uestiuntur: non deest terra obsequiis suis, non bestiae muneribus suis, quae sollemnes soluuntur in partus, ut homini nihil desit: homo solus partibus suis deest, nescit auctorem suum, a quo ei omnia ministrantur, neglegit conditorem. despicit homo remuneratorem suum, cum

deus opus suum non despexerit. pereant cum homine omnia, propter quem nata sunt omnia. in suis diuitiis consumatur homo, cum sua dote moriatur\'. nihil ante hominem terra deliquerat, nullis errauit in fructibus: in homine solo se degenerasse cognoscit, spinas et tribulos pro fructibus ferens. quod solum munus admirabile est, principale mentis interiit. cur igitur omnia illa seruantur? ideo non post collectos fructus infunditur aqua, ne beneficium magis quam diluuium terra sentiret. denique uerno apud Aegyptios tempore, sed mense diuerso Nilus exundat, ut iaciendis seminibus terra mollescat et blandiore sinu, clementiore gremio semina missa suscipiat. quod autem sescentesimo anno Noe fit diluuium, illud uidetur ostendere, quia sexto die Adam creatus est. idem numerus, hoc est qui par dicitur, et in auctore et in reparatore seruatur, quia fons sexagesimi et sescentesimi sextus est numerus. idem autem et primus et septimus mensis dicitur. sed magis primum obseruare debemus quod post diluuium uerno tempore colendorum cura reparetur agrorum et placidi atque uberis soli incipiat fetura procedere. quo significatur numquam deum eo numero uel tempore interitum hominum fuisse facturum. quo fecit exordium, nisi inmanibus delictis esset offensus. simul ueniam temporis et numeri ratio promittit, quod etiam iratus admoneatur tam praecedentibus causis beneficiorum suorum, ut non penitus deleat eorum substantiam quos ipse donauit.

Et erupti sunt omnes fontes abyssi et cataractae caeli apertae sunt. uim diluuii scriptura conuenienter expressit dicens caelum et terram pariter esse commota, ex quibus elementis constat istius mundi omne principium. undique ergo influentibus aquarum molibus conclusum genus hominum perurgetur. haec secundum litteram. quod autem ad altiorem pertinet sensum, caeli symbolo mens humana significatur, terrae autem appellatione corpus et sensus. magna igitur naufragia, quando mentis pariter et corporis sensuumque omnium turbo et procella miscentur. diligenter dicta pensemus. plerumque fraus mentis et dolus suum exercent uenenum, sed tamen sobrietas corporis et continentia obumbrant mentis improbitatem. frequenter incerto fidei atque opinionis suae mens lubrica est, sed tamen caro deliciis et luxuria uacat, ut frugalitas errorem mentis excuset, sicut multi sunt haereticorum, qui praetendere nolunt corporis continentiam, ut adsertioni suae fidem testimonio sobriae carnis adquirant. etsi sensu lubrici, tamen quo minus turpes aliquanto excusabiliores habentur. cum autem uenena mentis et contagia corporeae obscenitatis sensum omnem uigoremque confundunt atque animus incerto lubricus motu, malitiae faetidus atramento, crudelitatis furore succensus etiam corporalibus flagitiis incitatur, auarus quoque affectus inpatiens mediocrium facultatum luxuriae cupiditate effundendique libidine praecipitatur in facinus adpetendae salutis alienae, tunc magnum est diluuium omnibus pariter ingruentibus passionibus, tunc se insipientia iniustitia temeritas inprobitas perfidia de superiore parte tamquam cataractae mentis uidentur effundere. inde erumpunt de cor-

poris fonte terreni libido temulentia luxuria, postremo diuersorum criminum prolapsiones, quae penitus et corporis robur et uigorem mentis effeminant.

I Et clausit deus a foris arcam. sermo manifestus est secundum litteram. claudenda fuit arca et tuto saepienda munimine, ne eam uaga diluuii fluenta penetrarent. altioris quoque sensus non incongrua interpretatio, si corpus humanum, cui arca haec quae describitur figuratur, saeptum corio iudicemus a frigore aestuque defendi, quod artifex deus ad omnium membrorum protectionem naturalibus uestiuit exuuiis et quodam circumfuso induit operimento, ut neque frigore congelescat nec aestiuo calore soluatur.

exundauit igitur aqua et leuauit arcam, et ferebatur super summum aquarum. non inmerito exundauit aqua, quando caeli cataractae apertae sunt et de terra rupti sunt fontes aquarum et flumina. quod magna enphasi dictum est. ubi enim eruptio, ibi inreuocabilis effusio sit necesse est, nec retineri facilis ingentium prolapsio fluentorum. manifestum igitur quod scriptum est. uerum si altius spectandum putes, caro nostra diuersis agitatur et freti modo fluctuat passionibus, quibus huc atque illuc tamquam super undas molestiarum suarum nunc fame, nunc siti, nunc cupiditate, nunc gaudio, nunc dolore iactatur.

Illud quoque non praetermittendum arbitror, quia scriptura non praeteriit, quantis numero cubitis aqua super terram fuerit; quindecim enim cubitis super excelsos montes aquam fuisse dixit. simplex itaque intellectus patet, allegoria autem quinque sensus conplectitur, qui sunt in corpore nostro uelut excelsi montes, qui hanc carnem passionum obumbrant et plerumque incursantur bestiis et exagitantur condensa et opaca eorum. unde et dominus per nationum credentium fidem ueniens ad ecclesiam suam uenit a Libano, sicut ait Ambacum propheta dicens: dominus a Libano ueniet, a monte umbroso et opaco. ecclesia quoque uenit a Libano, sicut habent Cantica canticorum. ita enim legimus: ades huc a Libano, sponsa, ades huc a Libano. transibis et pertransibis a principio fidei, a cubilibus leonum et montibus pardorum, quod gentiles populi. qui uelut bestialium passionum graues patiebantur incursus, nunc altitudine fidei et sublimitate deuotionis emineant. per hos igitur montes Christus aduenit comprimens euangelicis disputationibus ferocis istius corporis motus atque illam altitudinem cordis et se extollentem superbiam oboedientia et humilitate sui destruens, meritoque fructus mansuetudinis ferre coeperunt quos ante grauium passionum diluuia subruebant. de numero autem cubitorum sic quidam ante nos aestimauerunt, quod quinque sensus triplicem collectionem habeant, eo quod uisus uisibile uidet et auditus audibile audit et odoratus odorabile odoratur et gustatus gustabile gustat et tactus quod tangendi substantiae subiacet tangit. ideo quinque sensus tripliciter aestimati sunt uel secundum illud: scribe tibi tripliciter. ego tamen illud commodius puto, ut sensus terreni hominis atque animalis et spiritalis accipiam, quos illa diluuii fluenta transcenderint.

Mento mortua est omnis caro, quae mouebatur. quod et secundum litteram liquet et proprie ac naturaliter carnis corruptelam indicio procellosae commotionis expressit. commotio enim uitiosa non est nisi per affectus corruptionem; mouet enim uoluptates caro et ipsa uoluptatibus commouetur, talis autem commotio corruptelam creat. causa ergo corruptelae commotio istius mundi est, per quam anima uniuscuiusque degenerat. cum enim uitiosae passiones mentem mouent, corruptela generatur; cum excitantur studia uirtutum, disciplinae profectus est. omnis igitur qui erat in arida mortuus est: nec enim poterant non mori quos tanti diluuii unda demerserat. hoc secundum scriptum seriemque uerborum. ceterum si allegoriam quaeras, non est dubium quia exemplo ligni aridioris, quod simul ut lambere coeperit ignis exurit, ita anima, nisi diuersarum umescat rore uirtutum poculo quodam inrigata sapientiae et fonte iustitiae atque inriguo castitatis, tamquam arefacta radice uitali cupiditatum deflagrat incendio uel profluuio carnis inlisa procumbit. unde semper epulari debet animus bonorum operum cogitationes, ut prudentiae suco mens inebriata pinguescat, quo non facile diluuii corporalis cedat iniuriae atque arido incuriae situ euirata moriatur. ideoque nos admonet dominus a fonte sapientiae non recedere, pocula uirtutis haurire, ne quis sole iniquitatis arescat et procellam persecutionis sustinere non possit. scriptum est enim: quodsi in umido hoc faciunt, in arido quid fiet?

Deleuit inquit deus omne quod erat super faciem terrae. scripti euidens explanatio, allegoria autem expositam nobis declarat superbiam, quae se extollit in hac terrena fragilique substantia et inmemor diuinorum humana despiciens ipsum adrogantis uiri habitum incessumque deformat. quales describit Esaias Iudaeae filias oculorum micantes nutibus et alta se ceruice iactantes. sunt enim huiusmodi erigentes supercilia, inflato corde, elato pectore, ceruice resupina, qui solum quidem pedum perstringant uestigiis, toto autem se librent. corpore at inani suspendant examine, in priora gressu prodeant in posteriora uerticem reclinantes, caelum spectent, terram autem fastidiant tamquam ceruicis dolore suffixi. ut eam inclinare non possint. hos igitur deleuit de libro uitae deus dicens: omnis qui se exaltat humiliabitur nec inter merita sanctorum commentis facit adhaerere caelestibus.

omnibus igitur qui extra arcam fuerunt interemptis derelictus est solus Noe in arca cum iis qui cum ipso erant. non indiget interpretatione sermo simplicior - concurrit intellectus cum littera —, altior autem et interior significatio demonstrat iustum uirum amatoremque sapientiae tamquam arborem fructuosam internecatis quae escam eius solebant adrodere, comam obumbrare, coaitare processus ramorum uelut exsortem inrationabilium passionum solum remansisse cum suis. sui autem sunt purae animi disceptationes, quae uirtuti adhaereant. et bene addidit in arca remansisse, quasi uix credibile amputatis corporalibus passionibus uideretur eum adhuc uersari in corpore, quo, licet iam terrenis careret contagiis, incorruptam licet, corporis tamen adhuc substantiam reseruabat et uelut incorporeus in corpore superferebatur diluuio, non absorbebatur, corpus quidem gerens quasi in arcae

positus interno, sed qui corpus ipsum insuperabilis passionibus quasi incorporeus in medio tantorum motuum gubernaret.

Memor fuit dominus Noe et bestiarum et iumentorum, ut inquit scriptura diuina. mouentur plerique qua causa non dixerit scriptor quod etiam uxoris et filiorum Noe memor fuit deus, cum bestiarum fuerit et iumentorum memor. sed cum dixerit quod memor Noe fuerit, in auctore et praesule domus necessitudines eius reliquas conprehendit. simul exprimi uidetur quidam reliquarum consensus necessitudinum. etenim cum omnes inuicem sibi cari sunt, una est domus; cum autem discrepant, separantur et scinduntur in plures domos. ubi ergo caritas, ibi senioris nomine, de quo pendent ceteri, domus omnis significatur, ut si quis arborem dicat, utique conprehendit et ramos, si quis ramum nominet, etiam fructus qui in eo sunt pariter uno atque eodem sermone conplectitur.

nec illud otiosum quod primo dixit quia memor fuit deus Noe, deinde bestiarum, postea iumentorum, hoc est cur non ea animantia quae mitiora sunt post hominem nominauit, sed ferociora. in quo uidetur illa esse ratio, ut ea quae ferociora erant utriusque partis uicinitate mansuescerent. quod uidetur etiam in illo uersu poetico declarari : κακὸς δ\’ εἰς μέσσον ἔλασσεν. hinc enim etiam poeta usurpauit, ut dispositionem dimicaturi ita ordinaret exercitus, quo inferiores in medio conlocaret, quo magis hinc inde a fortioribus iuuarentur et dimicationem utriusque partis adsumerent. in his scripti series manifestatur. altiore autem sensu certum est quod iustus in medio habet, non in parte cogitationes cordis sui et, quoad carpit hanc uitam, habeat necesse est in corpore tamquam in illa arca bestias graues. nulla enim mens est, nulla anima, quae non recipiat etiam malarum motus agrestes cogitationum. itaque insipientis anima ferinos acuit motus atque adolet uenena serpentum, sapientis autem uigor mitigat et coercet.

et induxit dominus spiritum super terram, et cessauit aqua. non puto ita hoc dictum, ut spiritus nomine uentum accipiamus. neque enim uentus poterat siccare diluuium: alioqui cum mare cotidie uentis exagitetur, exinaniretur profecto. nam quomodo non euacuaretur mare uentorum ui, cui cessisset toto diffusum orbe diluuium usque ad Herculis ut aiunt columnas et mare magnum tectis montium excelsorum uerticibus exaestuans? spiritus igitur diuini uirtute inuisibili diluuium illud repressum esse non dubium est, caelesti operatione, non flatu. unde scriptum est: omnia. a te expectant ut des illis cibum in tempore. aperiente te manum tuam uniuersa implebuntur bonitate, au e r ten tea aute m te faciem turbabuntur. auferes spiritum eorum, et deficient et in puluerem suum conuertentur. emittes spiritum tuum, et creabuntur, et renouabis faciem terrae. est ergo spiritus, cuius operationi cedere uniuersa uideantur, in quo caeli ipsius uirtus sit, sicut scriptum est: uerbo domini caeli firmati sunt et spiritu oris eius omnis uirtus eorum. qui spiritus est creator uniuersorum, sicut etiam Iob dicit: spiritus diuinus qui fecit me.

Nunc consideremus quid sit quod ait scriptura: clausi sunt fontes aquarum et cataractae caeli. nec obscurum arbitror. his enim causis minuitur diluuium, quibus creuit. erupti erant fontes aquarum, apertae fuerant cataractae caeli, ut undique influentibus aquis terra inundaretur. debuerant claudi ea ex quibus diluui origo manauit, ut eius inciperet esse defectus. hoc littera sonat, subtilior autem interpretatio exprimit eo quod diluuium animae uitio mentis et luxuriae corporalis influxerat, ut malitia passioni, passio malitiae misceretur. ingrediente medico dei uerbo ad uisitationem animae, quae diutina aegritudine laborabat disceptationum inprobitate et passionum acerbitate, prius causae debuerunt aegritudinis amputari. principium enim medicinae est causas languoris incidere, ne diutius ea quae nocent ad incrementum aegritudinis ministrentur. quod nos etiam lex docet. cum enim steterit lepra, ut iam non diffundatur, tunc ait mundam esse leprae stationem quandam et mansionem; quidquid enim praeter naturam mouetur immundum est. haec igitur est animae sanitas, haec salubritas mentis, ut affluentia cesset errois, sistatur culpa, ne serpat. cessante incentiuo culpae atque delicti salus tuta est atque inoffensus uigor animae se refundit.

Et sedit arca inquit septimo mense septima et uicensima mensis. nisi diligenter intendas, etiam secundum litteram difficilis loci istius conprehensio est. et primum omnium cauendum, ne quem septimi mensis repetitio crebra perturbet. sic enim scriptum est, sescentesimo anno septimo mense septima et uicensima mensis coepisse diluuium, centum. quinquaginta diebus fuisse infusionem aquarum, sedisse arcam in monte septimo mense septima et uicensima mensis: postea minui coepisse aquas misericordia dei, centum quinquaginta diebus deminutionem aquarum factam, postea apparuisse capita montium: deinde post quadraginta dies aperuisse ostium arcae sanctum Noe, dimissum coruum non reuertisse, dimissam columbam reuertisse uacuam, iterum post septem dies dimissam reuertisse cum ramo oliuae, tertio post septem dies dimissam non reuertisse, tunc aduertisse Noe quod aqua omnis recessisset. ac sic annus conclusus ostenditur septimo mense septima et uicensima mensis [ac sic annus conclusus ostenditur sescentesimo primo anno Noe in secundo mense septima et uicensima mensis]. quod igitur ad explanationem apertam pertinet, eodem mense atque eodem die restituitur aequalitas terrae post diluuium. quo corrupta est incipiente infusione diluuii. ueris enim tempore omnis ager uiret et terra parturit fructus. tunc incipiunt gemmare arbores, germinare fructus. diuitem ergo reformauit dominus et restituit. qualitatem. mense igitur secundo, hoc est, aprili — primus enim mensis martius est, quo habet iustus natalem, quando noctium dierumque aequalitas aestimatur hoc est octauo ut Romani putant uel ut alii quinto kalendas apriles —, mense inquam secundo, hoc est aprili, septima et uicensima mensis, coepit diluuium. uer igitur initium anni aestimatur, non secundum. usum temporis, sed secundum naturae praerogatiuam, ut quia tunc spes anni incohat et incipit se fructus ostendere, tunc uideatur anni esse principium. septimus autem mensis secundum numerum is

qui september dicitur computatur, quia etsi a septembri mense annus uideatur incipere, sicut indictionum praesentium usus ostendit — tunc enim seminum iactus —, uere tamen, ex quo plenior gratia se incipit demonstrare, ex eo anni origo subducitur et ideo qui alia ratione primus putatur diuersa aestimatione septimus habetur. tunc ergo sedit arca, hoc est in mense septimo septima et uicensima mensis super montem fquarati. ex illo minui diluuium coepit. simul considera quia isdem numeris quibus aliqua incipiunt resoluuntur, ut diluuium coepit secundo mense anni septima et uicensima mensis, centum quinquaginta diebus influxit diluuium, centum quinquaginta diebus aliis cessit diluuium, quadraginta diebus nimia uis caelesti imbre et fontium eruptione exaestuauit, quadraginta diebus aliis exactis, postquam uisa sunt capita montium, undecimo mense prima die mensis dimisit coruum sanctus Noe. ita constat eodem numero quo cumulatum est diluuium esse inminutum. unde docet nos scriptura ordinem esse seruandum.

Quod autem ostium arcae sit, quod aperuit iustus, secundum corporis rationem supra dictum est. secundum altiorem autem interpretationem illud dicendum uidetur, quia corporis sensus uelut ostiorum similes habentur. per hos enim tamquam per ostia ingreditur in nostram mentem uelut quaedam sensibilium conprehensio. ergo mens nostra per hos sensus respicere uidetur et maxime per uisionem, quae omnibus sensibus corporis praestabilior aestimatur, quia domestica est luminis et per eam aspicientes caelum terram maria, solem quoque, lunam et stellas quibus axis ornatur intellegimus deum esse operatorem mundi atque rectorem nec sine auctore deo tantorumque operum conditore haec potuisse fieri credimus aut posse consistere.

per hanc igitur fenestram coruum primum iustus emisit. quaerenda causa nec tamen latet quantum ad litteram pertinet, quia plerique quasi adnuntium futurorum coruum aestimant et uoces eius obseruant uolatusque rimantur. sensus autem altior significat quod mens iusti, quando mundare se incipit, quae tenebrosa et inmunda et temeraria sunt primo a se repellit, siquidem omnis inpudentia atque culpa tenebrosa est et mortuis pascitur sicut coruus, lumini autem uicina uirtus, quae mentis puritate et simplicitate resplendet. et ideo tamquam emittitur et fugatur culpa et separatur ab innocentia, ut nihil remaneat in uiri iusti mente tenebrosum. denique egressus coruus non reuertitur ad iustum, quia fugitans omnis culpa est aequitatis nec probitati uidetur et iustitiae conuenire. denique euasisse se credit iniustus tamquam de uinculis, cum iustus ab eius se consortio separauerit, diluuii cuiusdam et corruptelae familiaris, ut coruus, qui, cum siccitatem terrae nusquam inuenerit, non reuersus est, sed remansit.

considerandum etiam quare non regressum dixerit coruum, donec siccaret aqua a terra, quasi uero postea sit regressus. sed elocutio familiaris scripturae est diuinae, siquidem et in euangelio habes scriptum de sancta Maria quod non cognouerit eam Ioseph, donec peperit filium, cum utique nec postea cognouerit. deinde quae est

locutio ista, ut diceret donec siccaret aqua a terra, non terra ab aqua? et quidem usus loquendi etiam hoc habere consueuit. tamen nonnulli ante nos aestimauerunt, eo quod immoderata quaedam uideatur uis exprimi passionum hac elocutione uerborum, quia turbidis passionibus ac procellosis consumatur anima, deficientibus autem et uelut arescentibus uirtutem resumat. non redit igitur culpae species in animam iusti quasi siccam et mortuam derelinquens et cui iam nocere non possit.

Sections 64 to 97

Nec illud uacuum, quod postea columba dimittitur; malitiam etenim simplicitas et culpam uirtus resoluit. malitia igitur amat diluuium, consortium iustae mentis refugit et quasi desolata et sine aliqua statione remanet nullam habens cum uirtute communionem, uirtus autem redit amans iustorum consortia et largiendae familiarior utilitati, quae conferat salutaria et cauenda ea quae sunt nocitura commoneat, sicut columba dimissa cum uideret cessasse aquam, regressa est tamquam plena iustitiae, ut ei a quo missa fuerat nuntiaret quid adhuc cauere deberet atque spectando fructu postea meliore potiretur. quod autem columba non inueniens requiem suam regreditur ad eum, manifestum indicium dedit per huiusmodi aues quantum intersit inter malitiam et uirtutem exprimi, siquidem cornus ante dimissus, cum aliquanto uideretur amplius exundare diluuium, uisus est locum inuenisse residendi. et certe non est huiusmodi coruus ut aliae aues, quae in aquis conuersationem habere consuerunt. cum ergo cornus ubi remaneret inuenisse uideatur, columba autem non inuenerit, euidens ratio est altiore interpretatione signari quia malitia inquietis passionibus et cupiditatibus, quibus corrumpitur anima, se miscere consueuit et quasi cognatis et domesticis delectatur ibique commorationem suam locat, uirtus autem prima statim specie uisionis offensa regredi festinauit ad mentem animamque iusti, quod illic diuersorium sibi tutissimum sit locatum, eo quod alibi tamquam columba ita huiusmodi uirtus stationem tutissimam inuenire non possit. tarde enim inter astutias istius mundi et saecularium fluctus cupiditatum portum solet inuenire simplicitas.

itaque sicut uirtns uelut uisendi gratia progressa paulisper ad mentem optimam redire festinat nec longius discedit a iusto, ita etiam iustus et studiosus uirtutis, ubi uirtutem adpropinquare cognouerit, gremium suae mentis expandit. quid enim sibi uult quod uiri studiosus uirtutis Noe extendens manum suscepit eam et introduxit ad se? quod etsi secundum litteram planum uidetur, non facile tamen colligas, nisi uiri sapientis tibi nota sit consuetudo, qui uelut speculatrice uirtute utitur et ei explorandorum negotiorum gerendorumque praerogatiuam quandam uidetur committere. ea ergo uirtus expendit naturas, ut si qua earum sibi uidetur adcommoda, profectum ei possit adiungere. communis enim quaedam est bonitas sapientiae et liberalis et larga utilitatis, ita ut quas morigeras sibi cernit adsociet. ubi autem

proposito suo uiderit aliquorum recalcitrare naturam, uelut ad hospitium familiare sibi reuolat et recurrit, quam sapiens et industrius tamquam manu quadam mentis festinat excipere, omne cor aperiens suum, quo eam etiam absentem tenebat; numquam enim potest sapiens exors propriae esse uirtutis.

Quid praeterea sibi uelit quod tenuit septem diebus aliis columbam et iterum dimisit eam, nisi ut aduertas quod bonum sapientis optimumque propositum semper sibi etiam alios adiungere studet, errantes emendare, corrigere uagantes? si quem in principio resilire conspexerit, tamen commutandi eius et corrigendi non desperat profectum. sicut enim- bonus medicus, etsi tempus medicinae non sit, tamen uisitationis speculam ante praemittit, deinde non neglegit iustae expectationis excubias et paulisper passionibus cedens operitur facultatem medendi, quae ubi fuerit oblata, suum non intermittit officium: ita ergo et sapiens uerbis ac disputationibus tamquam medicus medicamentis contrarias curare desiderat passiones. et quia in omnibus remedio diuini fauoris utendum est, ideo septem expectauit dies, quibus mundus omnis de scribitur absolutus et operatori requies ministrata, ut ex illo auctore omnium sumeretur disciplina operationis humanae.

Regressa est igitur columba ad uesperam habens folium oleae et ramum in ore suo. non otiose et uesperam posuit et regressam et habentem folium oleae et ramulum in ore suo, ut non fugitantem uirtutem arbitreris profectus futuri, si quos possit adquirere, neque rursus tamquam sine lumine eam fuisse cognoscas et quibusdam tenebris occultam, sed diurno candore fulgentem expectasse usque ad occasum diei ac sic ad eum regressam. apud quem etiam uesperi tenebras habere non posset. folium quoque quod secum detulit, etsi breue illud folium detulisse uideatur, spem eorum quos sui paeniteret erroris etsi non magnam, aliquam tamen significauit; folium enim sine uirgulto esse non poterat. ergo quasi germinantis correctionis licet non magnum, aliquod tamen uexit insigne et folium oleae, in qua arbore oliua generatur, ex qua oleum conficitur, quo materiale hoc lumen fouetur et tenebrarum fugatur obscuritas. quid autem magis quam lumen familiare uirtuti est? folium ergo et ramulus insigne est correctionis, correctio autem quasi radicem sui paenitentiam habet, quae paenitentia non potest in turbidis, sed in iis qui iam spiritalem sermonem acceperint germinare. in ore quoque non frusta ramulus oleae uidetur esse delatus, eo quod uirtus et sapientia in sermone sui habeat claritudinem et ipsa statim specie lumen eius effulgeat, maxime cum pacifica loquitur, quoniam hunc quoque ramulum pacem petentes praeferre consuerunt. tulit ramulum, eo quod simplicitas puritate et sinceritate semina quaedam auribus nostris utilitatis infundit et bonae doctrina uirtutis aut ad instantiam prouocat et inuitat ad praemium bonae sibi conscium disciplinae aut gerendae paenitentiae et sequendae conuersationis cupiditatem inicit peccatori.

Unde praeterea cognouerit sanctus Noe quia defecerit aqua a terra, sicut scriptum est, considerandum uidetur. primo omnium secundum litteram, quia potuit

intellegere siccum an umidum folium esset allatum, deinde quoniam non est huiusmodi columba, ut fructus latentes sub aqua possit eruere. sed utrum illud folium ante diluuium fuerit exortum an tempore diluuii contuendum est tibi. si ante diluuium, uir iustus gauisus est fructum de ueteri semine aliquem reseruatum et inde collegit misericordiae insigne diuinae, quod iam diluuium remouisset, quae fructum demonstraret, cui non potuissent nocere diluuia. si diluuii tempore natum est folium. aduertit utique iustus noua semina misericordiae fruticasse caelestis, ut radices arborum uiuerent et quasi resumpta anima fetus germinarent uetustos atque in adsuetos partus redirent, quorum indicium praemissa folia demonstrarent.

sed hoc alta potius interpretatione collegit, quia dominus deus noster, quamuis acerbis iniquitatis nostrae offensus esset erroribus, tamen antiquae nobis prosapiae patriaeque uirtutis semen aliquod uel exiguum reseruaret, ne penitus operis et creaturae suae omne circa humanum genus amputaretur insigne. unde et Esaias ait: nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus et sicut Gomorra similes fuissemus, in alterius nomine ciuitatis exprimens caecitatis indicium, in alterius nomine sterilitatem. ita enim lingua patria Chaldaei Sodomam et Gomorram nuncuparunt caecitatem et sterilitatem significantes. meritoque dominus in huiusmodi specie ciuitatum amputauit magis humana uitia quam puniendos homines iudicauit.

Tertio dimittitur columba post septem dies atque eadem non regreditur. unde consideremus, ne id quod supra diximus inueniatur esse contrarium. si uerbo quidem columba, opere autem uirtus non reuertit ad iustum, ergo destitutus est iustus et defrudatus munere suo? nequaquam. numquam enim uir huiusmodi a uirtute disiungitur nec, cum emittit ex ore iustitiam disputationemque alicuius uirtutis inducit, uirtute se exuit et imitanda aliis aequitate dispoliat, sed uice solis alios inluminat, cum radios suae lucis emittit. ignis nempe calefacit adpropinquantes, ita ut calorem naturae suae ipse possideat. numquid deficit lux diei, cum totum mundum inluminat claritate? habet inoffensum cursum suum inlibatamque naturam. sic et ista in columbae specie uirtus, cum adhuc ferueret diluuium. secundum auem tamen in terris, secundum uirtutem in hominum passionibus reuertit ad iustum, quia in iniquorum pectoribus uirtus ut posset haerere non potuerat inuenire. et ideo in illo secundo diuorsorio sui regrediens haeret atque requiescit. at uero ubi deferbuerint diluuia passionum et auditi uerbi conpertaeque doctrinae plurimi studuerint esse consortes, iam non unius patrimonium, sed commune bonum esse incipit disciplina uirtutis et tamquam sapientiae poculum hauritur a plurimis, qui ante sitientes bibere noluerunt, sicut nunc feruent diluuia in pectoribus Iudaeorum, et cum aqua doctrinae caelestis exundet, potus exuberet, non putant esse potandum. euangelium legitur, uirtus exit de sermone caelesti, tractat sacerdos in ecclesia, sed ne forte intra arcam solus positus non possit audiri, interdum et egressus ecclesiam, ubi Iudaeus occurrerit, monet, exemplum adfert caelestium

scripturarum: cludunt aures, ne uel inuitos fons abluat et uerbi dominici umor aspergat. si qui uero crediderint, cun-unt ad fontem, doctrinam expetunt, insinuari sibi euangelium concupiscunt nec satiantur adsiduitate potandi. ita fonte sapientiae certatim repleri desiderant, quem ante fugere gestiebant. quem fontem? audi dicentem: si quis sitit, ueniat ad me et bibat. qui credit in me, sicut dixit scriptura, fiumina de uentre eius fluent aquae uiuae.

In primo et sescentesimo anno uitae Noe primo die mensis <primi> minutam aquam dicit a facie terrae, in secundo autem mense septima et uicesima die mensis siccatam terram esse commemorat. quid sibi uult illa adiectio de aquae inminutione, cum supputata ratio superior annum conclusisse uideatur, qui annus a secundo mense incipit et in secundum mensem anni alterius usque progreditur, nisi forte hic iusti formam declaratam uelimus accipere, ut primus annus is fuerit, quo coepit diluuium, post sescentesimum scilicet annus primus, primus iterum annus et primus mensis post sescentesimum annum, quando minuta est aqua a facie terrae, eo quod iustus et in peccatorum generatione, quae propter delicta deleta est, uirtute primus erat et in secunda generatione, quae coepit post diluuium, primus ordine, quia primus secundae generationis fuit. et merito primus euaserat. recte enim ei honor defertur qui et primae generationis primus fuit et posterioris principium, qui meruerit et de illa euadere et isti ad seminarium propagari. cum enim alii deperissent, solus uitae egregiae merito et praerogatiua uirtutis apud deum diues non est expertus malitiae corruptelam, per quem factum est ne totum corpus generis humani uel abolitum uideretur in terris uel a dei abscisum gratia relinqueretur.

Et denudauit inquit Noe tectum arcae. cum arcam, sicut supra interpretati sumus, pro specie corporis acceperimus. quid sit denudare corpus intellegamus, secundum altiorem scilicet sensum. ceterum liquet quemadmodum arca potuerit aperiri secundum litteram. quid igitur tectum corporis humani sit. quod clausum in diluuio fuit, nisi forte delectationem accipiamus. quae operiebat hoc corpus nostrum et quasi tegebat per illum Adae errorem? et eo maxime tecti similis aestimatur, quia sensus omnis in capite, inde delectatio, quae corpus omne subiectum habebat. sed ubi mens iusti uiri sobria atque integra a corruptione diluuii diuinae cognitionis inflammata desiderio exilire atque euolare uoluit in superiora, detexit omnia quae erant impedimento et speciem uoluptatis, quae quodam operimento ceteras partes tegebat corporis, redoperuit ac retexit, ut non solum corpus a seruitio dominatricis ignobilis liberaret, uerum etiam ea quae erant incorporalia comprehenderet; quae enim non uidentur aeterna sunt. et ideo iustus quem non uidebat dominum requirebat corruptelae exors, cupidus aeternitatis.

quod autem ait primum mensem uel secundum eumque esse uerni temporis diem, habes et alibi dictum: hic mensis primus erit uobis in diebus anni. qui enim in gratia primus post periculum, hic recte praerogatiuam primi mensis accepit.

ne te autem moueat quod diximus supra folium in ramo repertum post diluuium potuisse generari, etsi sub aqua plerumque herbae soleant germinare. tamen ut scrupulus omnis possit auferri, quid magnum si deo iubente uno die quo inminuta fuerit aqua statim germinauit et terra, cum idem sit fructuum reparator et conditor atque operis sui usum non fuerit oblitus? denique habes in exordio statim quod iusserit ut terra herbam pabuli germinaret et lignum fructiferum cum fructu suo — et statim eiecit terra herbam pabuli habentem semen secundum genus et lignum fructiferum — et ille dies unus fuerit, quo haec deus iussit aut fecit. ergo beneficii sui deus non inmemor, inmemor autem nostrae iniquitatis opus suum eiusdem qua coepit temporis quantitate reparauit.

Et dixit dominus deus ad Noe: exi de arcatu et uxor tua et filii tui. itaque recedente aqua et siccata terra exire Noe potuit de arca. sed iustus nihil sibi adrogat. sed totum se diuino committit imperio. et maxime qui caelesti fuerat ingressus oraculo caeleste debuit ut egrederetur expectare responsum; uerecunda enim iustitia est, quia inuerecunda iniquitas, quae usurpat indebita nec reueretur auctorem.

nunc quaeramus qua ratione quamdiu ingrediebantur in arcam hic ordo fuit ingredientium, ut primo ipse ingrederetur et filii eius, inde uxor eius et uxores filiorum eius. quando autem exierunt commutatum sit. nam scriptum est: exiuit ipse et uxor eius et Filii eius et uxores filiorum eius. et littera quidem significat in ingressu abstinentiam gene-260 rationis, in egressu generationis usum. tunc enim pater cum filiis prius introiuit et filii cum parente et postea uxor eius et filiorum eius uxores, id est non commiscetur sexus in introitu, commiscetur in egressu. aperte igitur uelut ordine ipso ingressionis uocem quandam iustus emittit, tempus illud non esse concubitus neque deliciarum, quo omnibus immineret interitus. unde in euangelio dominus ait reprehendens quod temporibus Noe manducarent et biberent, uxores ducerent et filias suas nuptum traderent, et ideo propter intemperantiam eorum superuenisse diluuium. maeroris igitur tempus illud, non laetitiae erat, et inde iustus consortio non delectabatur uxoris uel filii iusti petebant copulam coniugalem — quam enim indecorum ut quo tempore uiuentes morerentur, tunc perituri generarentur! — postea autem recte ad seminarium ceterorum successit usus et cura coniugii, cum diluuium recessit. itaque non uiri cum uiris, sed feminae cum uiris exeunt, ut uirilis in se interdicta permixtio, permissa autem uirilis et feminea legitima sorte coniugii copula uideretur.

sensus autem altior hoc habet, <ut\\ ubi periculum est, uiriles quaedam et fortiores disceptationes menti adhaereant et eo se mens quasi quadam tueatur subole filiorum, quo tempestatibus et grauioribus passionibus acies quaedam uirilis occurrat. decurso autem periculo nihil obest, si molliores cogitationes ualidioribus copulentur, non ut effeminentur a mollioribus fortiores, sed ut molliores sensus uelut quibusdam uirilibus roborentur, cum omnia consilia nostra ad uirtutem iustitiam integritatem fortitudinem dirigantur et quodam usu seminarioque uirtutem creari

atque adolescere possint ualidiora consilia. non est igitur utile, cum uitiorum aliqua confusio est, quae mentem occupet, serere aliquas cogitationes atque generare et parturire mentem. cum autem compressae fuerint cupiditates et mens requieuerit, tunc seminario quodam disceptationis accepto uirtutes possunt et bona opera germinare.

Et aedificauit inquit Noe aram deo. qua ratione supra dominus admonuit quae faceret et fecit Noe omnia, hoc autem quod non admonitus est fecerit fortasse quaeratur. sed utique dominus non debuit quasi auarus mercedem gratiae postulare et iustus eam intellexit ueram actionem gratiarum esse, quae non iuberetur, sed deferretur. itaque nec dilationem passus est. etenim grata animi uirtus passionem dubitationis excludit; qui autem debitor gratiae ut a se exigatur expectat ingratus est. quod autem aedificauit inquit deo et non dixit domino, sed deo, secundum nominis interpretationem non coacta uidetur haec actio esse gratiarum quasi domino, sed uirtus iusti morigera et grata.

quasi deo quod imperiale est sequestrauit, quod beneficii nominauit. et sumpsit a bestiis et a uolatilibus mundis et obtulit inquit holocausta. littera euidens est quod ea quae incontaminata sunt debemus offerre, in quibus affectus reluceat offerentis, altior autem interpretatio hoc habet, quod bestiae mundae uidentur sensus esse sapientis, uolatilia autem intellectus. qui sunt longe subtiliores atque leuiores.

Nunc uero consideremus diligentius quid sit quod ait quia dixit dominus deus recogitans: non adiciam maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter super mala a iuuentute. non ergo adhuc addet percutere omnem carnem, sicut fecit, omnibus diebus terrae. etsi uindicauerat in hominum genus, tamen cognouerat quia uindicta legis ad timorem proficit et cognitionem doctrinae magis quam ad naturae commutationem, quae corrigi in aliquibus potest, in omnibus mutari non potest. uindicauit ergo dominus ut timeremus, pepercit ut reseruaremur, et uindicauit semel ad exemplum timoris, pepercit m reliquum, ne dominaretur semper amaritudo peccati, simul quia si quis peccata cupiat frequentius uindicare, asper magis quam censorius habetur. ideoque dicit deus: non adiciam maledicere terram propter opera hominum, id est quia pietatem suam circa uniuersitatem hominum uoluit declarare et tamen securitatem et neglegentiam quandam mentibus humanis adferre non debuit, in paucos uindicat, plures reseruat. deinde cum dicit: non adiciam, ostendit quod ableuet magis aerumnas hominum quam ingrauet sciens quod penitus peccata hominum auferri non queant, tamquam in prouerbio ut si quis reti subtili haurire aquam cupiat, sic qui malitiam ei pectoribus hominum conetur auferre.

non adicium inquit maledicere terrae propter peccata hominum, quia permanet sensus hominis diligenter super mala a iuuentute. uide quomodo studiose nos delinquere deus significet dicendo permanere super mala sensum hominis diligenter, quo dicto siguificare uidetur diligenter cor hominis ad peccata propendere

et inesse principali nostro lubricum delinquendi et quod peius est studium non deesse. ideo enim ait diligenter, quasi solliciti simus, ne immunitas culpae nobis possit obrepere. deinde non in unum malum dixit, sed in multa mala et a iuuentute addidit; ex illa enim aetate crescit malitia, licet alibi legerimus quod non sit sine peccato nec unius diei infans, sed et infantia sine peccato non sit propter corporis infirmitatem, diligentia autem et studium peccandi incipiat a iuuentute, ut puer quasi infirmus peccet, iuuenis tamquam inprobus, qui studiose cupiat peccata. committere et in criminibus glorietur; apud plerosque enim innocentia pro ignauia et culpa pro laude habetur. ita se luxuria et deliciis et adulteriorum affectibus iuuenes iactare consuerunt. crescit ergo cum aetatibus culpa. omne igitur genus hominum iam non consumendum declarat, cum dicit: non adiciam percutere omnem carnem, sed in parte uindicta seruatur.

Quid sit etiam quod ait: semen et messis, frigus et aestusaestasetuerdieetnoctenoni\'equiescent. quod secundum litteram significat permansura manentibus secundum institutionem domini et statum suum temporibus incorrupta futura animalia uel nemorosa omnia. nam cum comimpuntur tempora, corrumpuntur etiam illa quae temporibus suis quaeque gignuntur. si autem confusio sittemporum, quomodo possunt confusione facta etiam ea quae sunt gignentia permanere? ergo tempora sunt quae aut corrumpunt aut reseruant, prout ipsa sui habuerint qualitatem. ideoque annus ex contrariis ducitur, uere autumno aestate atque hieme. sicut armonia cantilenae permixtis grauibus et acutis uidetur consistere, sic ergo et mundus iste ex contrariis continetur, aere et terra, igni et aqua. nostra quoque corpora frigore et calore, umore et siccitate quendam naturae ordinem seruant. nam si naturalis ordo ac mensura confunditur, tunc necesse est sequatur interitus. ergo certum ordinem temporum dominus remota confusione diluuii ad peraeuerantiam mundi promittit futurum.

altior autem sensus hoc habet, ut per semen intellegamus principium, per messem inteliegamus finem. in utroque salutis est causa. alterum sine altero inperfectum est, quia ait: \'ubi principium est, finis quaeritur nec potest esse sublato fine principium et finis in principium recumt.\' ergo semper in eadem recursurum, dum in hoc mundo est, genus memorat humanum, ut cum incipit annus, finiatur, cum finitur, incipiat, non medio mundus tempore resoluatur. ita et mens quando aliquid uidetur incipere, ad finem usque contendat et operis sui terminum quaerat. quando finit aliquod opus\', non quasi consummato opere ferietur, sed in alia recurrat opera et semper incrementa uirtutis exerceat, quando quidem uidet quod in fructus suos semper terra reuocetur, qui diuersi aut uere et

aestate ut in partibus orientis aut aestate autumnoque nascantur ut in partibus occidentis. alio tempore ten-arum seminaria partus suos edunt, alio autem tempore fructus arborum carpimus. diuidui ergo fructus sunt necessarii et uoluptarii: necessarii ex seminibus ten\'arum, at uero ex arborum fructibus uoluptarii. itaque

corpus nostrum tamquam uere, hoc est >ἔαρι, cibo pascitur naturali. ἔαρ autem Graeco nomine, uer Latino dicitur. ideo scriptura de partibus orientis et maxime Aegypti, per quam transiuit Hebraeus, uel ex partibus Phoeniciae sumpsit exemplum. anima autem uoluptariis, hoc est sapientiae fructibus alitur, cui iterum, ut corpori nostro contrarium frigus et aestus, ita timor et iracundia uidentur aduersa. sed quia in corpore est, necesse est et iracundiam habeat et timorem, nec potest sine hac esse corporeae necessitate naturae.

et ideo mens sapientis moderamina iusta dispensat, ne iram et timorem permisceat et fiat confusio quaedam animo illius atque diluuium. die quoque et nocte quod ait, per diem intellegis inluminantem uirtutem, per noctem recognoscis tenebrosam insipientiam. itaque et in timore tamquam in frigore potest esse inluminans uirtus. similiter et iracundiam potest reprimere temperantia, ut in timore aliqui non penitus resoluatur et magis timore dirigatur ad opera uirtutis, uerbi gratia si persecutor insistat, ut plus deum timeas et perpetua magis supplicia quam praesentia putes esse uitanda, quae dum times, accendaris ad gloriam perfidiae iratus et sceleri, rursus iracundia succensus diuino commotionem timore modereris.

Et benedixit dominus Noe et filios eius dicens: crescite et multiplicamini et replete terram et dominamini eius. et timor uestri et tremor erit omnibus bestiis terrae et omnibus auibus caeli et in omnibus quae mouentur super terram et in omnibus piscibus maris. haec praerogatiua potestatis in cetera animalia. uidetur homini adtributa et in superioribus partibus, sed eo loco ubi dixit quod deus hominem ad imaginem dei fecit, <ait>: masculum et feminam fecit eos et benedixit eos dicens: crescite et multiplicamini et replete terram et do minamini eius et potestatem habete super pisces maris et uolatilia et bestias terrae et reptilia. quod eo admonui, ut intellegas geminam) hominis generationem expressam: unam secundum imaginem dei, alteram secundum figmentum de luto terrae. denique illa creatio hominis de luto terrae uidetur esse facta post mundum, postquam requieuit deus ab operibus suis. sero quodammodo terrenae statuae figmentum gignitur. non erat pluuia super terram nec homo terram operabatur. tunc de limo terrae finxit deus hominem et insufflauit in faciem eius spiritum uitae, et factus est homo in animam uiuentem. ille autem qui sexto die quasi perfecto numero, quo omnia conclusa sunt opera dei, quasi perfecta operatione constitutus est homo secundum imaginem dei est <factus>. cui etiam iste comparatur qui in diluuio iustus inuentus est. et ideo supra terrena omnia eum constituit deus, sicut et illum ad imaginem dei factum, quia uterque a terrenis uitiis temperabat, ille qui ita generatus est, ut nihil teneno deberet contagio, iste qui et in periculis fuerat adprobatus et examinatus in passionibus et repertus

quod in confusione non fuisset obnoxius confusioni. altior autem sensus habet quod iustus magnitudine et multitudine uirtutis augetur atque doctrinae et replet terram quasi cor quoddam, in quo sit receptaculum intellegibilium. ita nihil uacuum

sapientiae esse patitur, quod insipientia possit inuadere. dominatur igitur terrenis omnibus passionibus, sed etiam sensibus corporalibus, bestias quoque sibi quodam terrore subigit et timore, m quibus species uidetur inesse malitiae atque feritatis. inmitis enim et agrestis est omnis malitia: inflatur aerio quodam tumore. nec illud obscurum quod reptilia quaedam letalium quandam habent speciem passionum, a quibus uenenum quoddam menti uidetur infundi. omnibus ergo his imperat iustus, quibus non commiscetur, sed coercet ea, si mens eius non delectatione, non cupiditate ducatur, non tristitia et timore frangatur, non etiam luxuria atque deliciis tamquam lubricum et caducum uitae istius agat cursum, sed continentia ac temperantia ableget a se uir sapiens huiusmodi passiones.

sed quia subdidit statim: omnia reptilia quae sunt uiua erunt uobis in escam, ne forte te moueat quia ante de reptilibus diximus uenenatis, cognosce alia esse reptilia uenenata, alia mansueta. de mansuetis igitur reptilibus« accipe, quae etsi non omnia uentre et pectore repunt sicut colubres, exiguos tamen pedes habent, ut repere magis quam ambulare uideantur. ergo uenenatorum reptilium similes inmundas corporeas accipe passiones, mansuetorum autem decoras. omnis enim affectus, qui est praeter deformis delectationis inlecebram. passio quidem est, sed bona passio. cupiditas mollior et ira ac timor, haec noxiae animae passiones sunt, affectus autem innoxii passiones bonae sunt. et his uiuendi quidam nobis usus ministratur et causa, harum cibo utimur ad uitae gratiam, harum epulis delectamur.

Quid est etiam quod ait: sicut holera pabuli dedi uobis omnia? in quo et hi qui simpliciter intellegunt, ut non expendant sermonis examen, non nobis uidentur esse contrarii. sunt enim qui putant quod holera ad escam nobis dei iussu adtributa uideantur, quo his magis uti quam carnalibus epulis debeamus: ego autem libenter his adquiescerem, ut generi hominum ad parsimoniam magis et temperantiam holerum usus inolesceret, nisi uiderem ab his qui id non libenter accipiunt posse referri mihi quia non omnia holera escae hominum inueniantur adcommoda, deinde quia non omne hominum genus sapientiae et continentiae amore ducitur, ut continentiam sequi possit. et ideo quod generale praeceptum est, ad portiunculam paucorum hominum diriuare non possumus; omnibus enim hominibus hoc praeceptum datur.

ideoque consideremus quid dixerit. sicut holera inquit pabuli dedi uobis omnia.. non holera omnia dedi uobis ad escam. utantur igitur qui utuntur carne tamquam holeribus non ad distentionem nec ad aruinam corporis, quam epulae carnis facere consuerunt. sed quemadmodum et holera non omnia ad escae usum habilia sunt, ita etiam non omne uiuum reptile adcommodum ad usum epulandi, siquidem ab omnibus uenenatis abstinere debemus, licet huc quoque processerit luxuria, ut magis delectationi consulat quam periculo et m plerisque resecto quod dicitur uenenatum naturaliter inesse reliquam partem ad cibum uindicet, quae etsi non plena periculi, tamen uicina periculo est et con\’uptela aliqua necesse est in totius sucum se car-

nis infuderit. plerique etiam sagittis uenenatis transfigunt ceruos et huiusmodi uelocia animalia et postea resecta quadam parte membrorum reliquo corpore ad cibum utuntur.

quod autem ad altiorem sensum pertinet, hoc est, unde magis dictum est, quod inrationabiles passiones ita debeant menti sapientis ut holera rustico esse subiecta, atque ita his utatur tamquam reptilibus cogitationibus, ut agricola holeribus, quae obesse non possunt, cibi tamen non habent gratiam fortioris. generale enim omnibus et commune praeceptum non altiora indicit genera uirtutum, quae utique paucorum sunt. sed etsi quis uirtutum epulas fortiores sibi exhibere non possit. huiusmodi tamen habeat passiones, quae non noceant. sed delectent.

Ideo in principio sanctus Moyses informauit nos atque instruxit de insufflatione animae, ut non laberemur opinionibus diuersis philosophorum, qui sibi ipsi constare non possunt. plerique enim uaria senserunt, uti Critias et eius discipuli sanguinem esse animam dicentes, istam utique animam, qua uiuimus, quae est sensibilis, non illam animam, quae rationabilis et intellegibilis interioris hominis aestimatur. Hippocrates autem etsi Critiae non inprobauit ingenium nec disputationem eius redarguit, tamen sententiae non adquieuit. Aristoteles endelechiam dixit, ignem alii esse uoluerunt. nos igitur huiusmodi diuisionem teneamus, ut separemus quod est rationabile animae, cuius substantia diuinus est spiritus, sicut ait scriptura: quia insufflauit in faciem eius spiritum uitae, esse autem in ea nutrimentum quoddam uitale, quo hoc corpus animatur, esse etiam delectabile. illarum igitur et uitalis et delectabilis animae partium substantia sanguis appellatur a quibusdam, licet etiam scriptura dixerit: anima totius carnis sanguis est. proprie igitur animam carnis sanguinem appellauit; in carne enim delectatio et passio est, non mens et ratiocinatio. tamen si diligenter intendas, hic locus illum explanat. cum enim hoc loco dixerit sanguinem animam, utique significauit aliud esse animam. aliud sanguinem, ut sit animae substantia spiritus uitalis, sed ipsum spiritum uitalem non per se tantum et sine sanguine usum adferre uiuendi. sed commisceri sanguini, quia sunt quae appellantur arteriae uelut receptacula spiritus, quae non solum aerem purum amplectuntur, sed etiam sanguinem, sed minorem longe sanguinis portionem. gemina enim cum uasa sint, aliud uenae quae φλέΦ graece appellatur. aliud arteriae, uena plus habet sanguinis quam spiritus, hoc est φλέΦ, arteria minus sanguinis, multo amplius spiritus. iam temperatio pro diuersitate naturae est hominum singulorum.

altior autem sensus delectare te debet, qui significat sanguinem animam ideo dictum, quia sanguis calidus et ignitus est. sicut est uirtus. quicumque igitur studio fuerit uirtutis accensus et uaporem laudis adsumpserit, omnes delicias uentris excludit. ea igitur cogitationum quae sunt carnalia atque terrena in uirtutis. inquit, ardore positi reicietis quasi inhabilia spiritali cibo. non enim carnem manducabat, hoc est terrenum aliquid cogitabat qui dixit: meus cibus est ut faciam uoluntatem patris mei, qui in caelis est, studia hominibus uirtutis inspirans et cu-

piditatem diuinae cognitionis infundens. ergo terrenae cogitationes et infirmae quasi euiratae et sine usu sanguinis habentur, ut ille euiratus dicitur, qui sanguinis plurimum amiserit: etenim sanguinis effusione frigescit. quisque igitur diligens uirtutum est cibos ablegat et reicit corporales, nisi quantum scit satis esse naturae, quisque autem neglegentior tamquam lubricum et aquosum uitae istius fuerit cursum secutus quasi amissis uestigiis in uterum decidit et uentrem. itaque ea quae sunt terrena desiderat cibi caelestis alienus et qui non possit dicere: nostra autem conuersatio in caelis est. ideoque ut ad secretes nos prouocaret cibos, ait idem: ne tetigeritis, ne adtaminaueritis, ne gustaueritis, quae sunt ad corruptelam ipso usu, secundum praecepta et doctrinas hominum; quae sunt rationem quidem habentia sapientiae in obseruationereligionis et humilitate cordis, non in indulgentia corporis, non in honore aliquo ad saturitatem et diligentiam carnis.

Denique hunc sensum esse posteriora adprobant; sic enim ait: etenim uestrum sanguinem et animarum uestrarum exquiram de omnibus bestiis et de manu hominis\'. bestiali malitiae conparauit, immo etiam aceruauit iniquitatem hominis ultra bestiarum feritatem dicendo: de manu hominis fratris. etenim bestiae nihil nobiscum habent commune naturae, nullo uelut fraterno iure deuinctae sunt. si nocent hominibus, quasi extraneis nocent, naturae iura non uiolant, germanitatis non obliuiscuntur affectum. ideo grauius homo peccat, qui fratri insidiatur, et ideo dominus seuerius uindicaturum se esse promisit dicens: sanguinem hominis de manu fratris eius exquiram. an non frater est quem rationabilis naturae quidam uterus effudit et eiusdem matris nobis generatio copulauit? eadem enim natura omnium mater est hominum, et ideo fratres sumus omnes una atque eadem matre generati cognationisque eodem iure deuincti.

ideoque et dominus fratrem appellauit et eum fratrem, a quo sanguis fratris exquiritur, < qua re) significat magis ab his periculum pertimescendum qui fraterno sibi iure sociantur. hinc enim insidiae, hinc pericula frequentiora hominibus comparantur et ut speciale comprehendamus, quod fratribus specialibus in hereditatis diuisione frequenter odia succrescunt. deinde si fratri amplius collatum fuerit a parentibus, fratres alii indignantur magis et gratiam conlatam a parentibus parricidio auferre conantur. ista magis bella suspecta, bella non ciuitatum, sed singularum domorum. illos ergo dominus ad ultionis iudicium conprehendit, quos magis insidiaturos sibi esse cognouit.

tertium est quod in eo fratrem dixit, non quo dignus pietatis nomine parricida sit, sed quo magis pietatis grauetur uocabulo atque inde fiat sceleris incrementum, quo iustior sit uindicta caelestis. ergo dominus deus noster ultionem promittit, ut uel sic frangatur metu qui pietatis est oblitus et sciat quod etiamsi homines effugiat homicida, dei tamen iudicium non possit euadere, sed maiori et aeterno supplicio reseruetur.

altiore autem sensu hoc intellegimus, non solum ab extraneorum insidiis, uerum etiam a nostris, hoc est a domesticis nobis cogitationibus cauendum, deinde obseruandum nobis non solum a malitia mentis, uerum etiam ab ipsis sermonibus nostris. ideoque ait: de multiloquio non effugies peccatum. ergo hoc significari uidetur, non solum operis nostri, sed etiam sermonis, qui est magis domesticus, rationem domino esse reddendam. et ideo diligentius considerandum, ne uel sermone uel opere contrahamus offensam, quia sicut ore confessio fit ad salutem, sic ore fit lapsus ad mortem.

Sections 98 to 128

Qui effuderit inquit sanguinem hominis pro sanguine hominis eius effundetur. non errauit elocutio, sed enphasis facta uerborum est, eo quod is qui effuderit sanguinem hominis ipse quasi sanguis effundetur, quod spem ei posteritatis eripiat, quia sicut sanguis fusus in terram hac atque illac spargitur ita impiorum anima corporeae fragilitatis more soluatur, quia et de anima dictum est mortem eius esse corruptionem, eo quod gratiae caelestis munere defrudetur et uelut conlisa malitiae scopulis salubritatis suae corpus imminuat.

mouet etiam plerosque quod dixerit: ad imaginem dei feci hominem et non dixerit: ad imaginem meam, cum ipse sit deus. sed intellege et patrem esse et filium esse. et licet per filium omnia facta sunt, tamen legimus quia pater fecerit omnia et fecerit per filium, sicut scriptum est: omnia in sapientia fecisti. siue ergo pater dicit, ad imaginem uerbi fecit, siue filius dicit, ad imaginem dei patris fecit. et ideo familiarem quandam et domesticam deo demonstrat hominis esse naturam, id est rationabilis hominis, secundum quod ad imaginem dei creati sumus, eaque causa inultum non esse apud deum quod in domesticum sibi animal uideat crudeliter et inpie esse commissum.

causa ergo addita uindictae facit, ut primum excludamus philosophorum quorundam opiniones, qui negant deum curam habere super homines, deinde scientes praerogatiuam nostrae ultionis apud deum manere neque in alios committamus quod diuino iudicio uindicandum sit neque ipsi mortem uehementius pertimescamus, cum sciamus necati hominis innocentis apud deum nullum esse contemptum.

Non erit inquit diluuium, ut corrumpat omnem269 terram. dubium uidetur utrum enim non erit diluuium intellegendum sit \’quod diluuium corrumpat terram\’ — hoc enim diluuia facere consuerunt — an uero (non erit tale diluuium, quo terra omnis corrumpatur\\ quod posteriora aperiunt, cum dicit omnem terram non corrumpendam; ostendit enim diluuia quidem esse futura, sed non talia quibus omnis possit terra corrumpi.

sensus autem hoc altior habet, quod iam prouidentia futura sit domini, ne tantum sit diluuium corporalium passionum, ut anima omnis intereat. et quidem non audeo

dicere quia uidetur dominus statuere quod nullius anima possit penitus interire. quid enim de parricida dicimus? quid etiam de homicida, quid de adultero, quid de praeuaricatore? quas ei partes animae ad ueniam reseruamus? unde magis illud arbitror quod prouocet dominus deus noster, ut etiamsi quis leuiores alias habeat passiones, non penitus diuinam desperet gratiam nec omnimodis uicturum se esse diffidat, sed etiamsi est luxuriosus nec potest studium uitare luxuriae, ab adulterio tamen studeat temperare, sit epulandi delectatio, non stuprandi sit. set etiamsi nescio qui auarus, qui aliena diripuit, eiecit pupillos, eliminauit uiduas, uel postea tamen in paenitentiam regressus restituat quod abstulit. denique Zacchaeus ideo ueniam meruit, quia non solum se restituturum, sed quadruplum promisit quibus aliqua sustulisset, pauperibus quoque medietatem sui patrimonii donaturum.

Consideremus etiam diligentius quid sit quod ait: arcum meum ponam in nube, et erit signum testamenti aeterni inter me et terram. et erit cum innubilauero nubes super terram, parebit arcus meus in nube, et memor ero testamenti mei. non enim sicut plerique arbitrantur, arcum istum dicit quem aiunt homines esse, quo pluuiarum signa aliqua declarentur, in quo colores diuersi tamquam radiorum solis nunc rutilantium, nunc lumine clariore lucentium figurantur, unde et pluuia futura significatur, eo quod inconstantia quaedam serenitatis uersicolora illa specie demonstretur. arcum hunc irim quidam appellant, sed absit ut hunc arcum dei esse dicamus; hic enim arcus, qui iris dicitur, per diem uideri solet, nocte non apparet. etiam per ipsum diem, si obductus aer taetris nubibus fuerit, ne sic quidem uidetur, ni forte cum grauiores nubes se coeperint relaxare.

ergo uideamus ne, quia arcus, quo sagittae iaciuntur, nunc tenditur, nunc resoluitur, quandam extensionem et remissionem uideatur scriptura significare, per quam neque penitus per nimiam extensionem uniuersa rumpantur, sed sit quaedam mensura et quoddam diuinae uirtutis examen. est ergo uirtus inuisibilis dei, quae et specie istius arcus extendendi et remittendi moderatur pro diuina uoluntate misericordia potestate, quae neque omnia confundi nimia solutione neque disrumpi nimia inruptione patiatur. quam ideo in nubibus dicit poni, quia tunc maxime opus est diuinae auxilio prouidentiae, quando agmina nubium in procellas tempestatesque coguntur. ideoque dicit: arcum meum ponam in nube, non \'sagittam ponam\'. arcus enim instrumentum iaculandae sagittae est; itaque non ipse arcus uulnerat, sed sagitta. et ideo dominus in nubibus arcum magis quam sagittam ponit, id est non illud quod uulneret, sed quod habeat terroris indicium, uulneris effectum habere non soleat.

Qua ratione autem cum supra tres filios Noe conputauerit, Sem Cham Iaphet, hoc loco unius conprehenderit medii filii generationem — hoc est quod ait: Cham autem erat pater Chanaan; isti erant tres filii Noe — et maxime cum illi duo iusti, iste iniustus medius? iniusti ergo prius generatio quam iustorum conprehenditur. neque enim possumus negare quod scriptum est, sed ad coaceruandum delictum ipsius

addita eius est generatio, quod, cum haberet filium et pater esset, solus ipse patrem non cognouit, qui magis cognoscere debuisset. et ideo meruit improbum habere filium, quia improbus fuerat patri. simul significat ex illo Chanaan Chananaeos fuisse, qui post multas generationes oppressi a populo iusto cesserunt in eius possessionem. auctorem ergo Chananaeorum Chanaan fuisse manifestum est, qui fuit filius huius Cham, qui impius in patrem extitit.

altior autem sensus nominum interpretatione signatur. Cham enim \'calor\' est, Chanaan \'turbatio eorum\'. qui enim calet continuo mouetur et perturbatur, ideoque euidentissime declaratur non tam hominem patrem hominum fuisse, sed passionem malam improbae passionis generatricem, quae esset a patris moribus, hoc est ab usu uirtutis aliena.

Et coepit Noe homo agricola esse terrae. uidetur271 quidem prima specie Adae illi, qui de terra factus est, comparari Noe uir iustus, quia et de illo scriptum est quod e paradiso eiectus coeperit operari terram, de isto quoque quoniam egressus ex arca factus sit agricola. et propemodum in utroque praecesserat quaedam forma diluuii, quia et Noe post diluuium et Adam post mundi constitutionem secundum figmentum corporis. nam ut mundus fieret, congregata est aqua in unam congregationem, ut uideretur terra, quae ante non poterat per aquarum confusionem uideri. ergo sicut ille primigenes magister terram uidetur operatus, ita etiam egressus ex arca Noe seminationis et culturae auctor est factus. haec putantur similia: sed si uerba consideres, quae iam uim sensus altioris exprimunt, aliud est operatorem terrae esse, aliud agricolam; alius enim tamquam mercennarii, alius tamquam patris familias loco fungitur. denique Cain, qui fratrem occidit, erat operarius terrae. et ut scias quod operari terram magis seruile quam liberum sit, maledicto parricidalis eius operatio conprehenditur. denique scriptum est: quoniam operaberis terram et non augebit uirtutem suam dare tibi. gemens et tremens eris super terram.

terra autem caro nostra est, quam improbus operatur, bonus autem excolit, ille quasi mercedem quaerat e terra, iste quasi bonae fructus capiat et gratiam disciplinae, ut magis fructiferum agrum faciat suum et qui domini possit respondere culturis et indulgentiam cultoris ostendat operator autem quid aliud nisi escam tantummodo corporis sui quaerit, uentris magis usu studens atque id solum explicare contentus, quod sibi prodesse possit ad uictum? ille uero alius fructuum utilitate pascitur. quos fructus habeat iustus agnoscitis. fructus autem spiritus caritas gaudium pax patientia bonitas. bonus ergo agricola habet continentiam, castitatem, ut si quae arbores cito curuantur in terram et effusius germinant, eas uelut quadam temperantiae suae falce. succidat, ut abiciant quod infirmum est, germinent quod decorum.

Quid est quod iustus primum uineam plantat et non aut triticum aut hordeum? unde autem uinea post diluuium corruptionemque terrae? sed de hoc et supra diximus quia ueris tempore etiam corruptarum radices uitium pullulare potuerunt.

unde illud maiore sollicitudine soluendum arbitror, quia iustus prius quae uoluptaria quam quae necessaria sunt requirit. necessarii enim fructus sunt tritici et hordei, sine quibus non possumus uiuere, uinum autem uoluptarium, causa delectationis datum. quod, quia iustus est, ideo magis sibi, hoc est quod secundum erat quam quod primum est, uindicauit. necessaria enim alimenta uiuendi deo detulit, quod erat .....

superfluum autem uinum hominibus et non necessarium. sed fortasse dicas ita sine potu non posse homines uiuere, quemadmodum etiam sine cibo. necessarius ergo est potus sicut cibus? non abnuo. siti utique necessarius a domino constitutus est? non repugno. et ideo ad potum necessarium fontes et flumina conuenit deriuare, quae non utique manu hominis effecta, sed domini dei nostri iussu et operatione fluxerunt. ac ne quia diximus operationem domini, ad illud retorqueas, quod operatio Cain uidetur maledictiones habuisse, considera non operationem maledicti nomen accipere, sed quia scriptum est operari terram. qui enim operatur terram mercennarius est; ille autem non mercennarius, sed dominus qui ait: pater meus usque modo operatur. et ego operor. quid operatur huius modi operator audi: meus cibus est, ut faciam uoluntatem patris mei, qui in caelis est.

Et bibit inquit de uino et inebriatus est. non dixit: uinum bibit, neque iustus uinum ebibit, sed de uino, hoc est de eius portione libauit. ebriosi est omne obsorbere uinum et intemperantis euacuare quod sumpserit, continenti autem utendum mensura legitima est. ebrietatis itaque species gemina est, una quae titubationem corpori afferat atque eius supplantet uestigia sensumque perturbet, altera quae mentem uirtutis uaporet gratia, et omnem infirmitatem uideatur auertere. unde apostolus ait: uino modico utere propter frequentes tuas infirmita.tes. sicut enim isto bibendi moderamine uinum non infirmitati est, sed saluti atque omnem infirmitatem ableuat corporis, ita etiam ebrietas illa praeclara omnem infirmitatem carnis excludit, de qua scriptum est: et poculum inebrians quam praeclarum. quae sit ista ebrietas? inebriamini inquit non uino, in quo est luxuria, sed implemini spiritu, sicut apostolus dixit. et secundum litteram igitur cautio est et secundum altiorem sapientis sensum laudatio est. cautus est qui, etsi nudatur, in domo tamen nudatur sua, ubi operimenta non desint et quaedam tegmina ebrietatis, ut uitia sua norit abscondere.

corporalia igitur nudum corpus tegunt ut parietes et tecta, animae autem quae sint operimenta uideamus. sed tunc operimenta repperimus, si enudationem eius discusserimus. gemina autem est nudatio sapientis. gemino igitur amictu mens nostra uestitur, si aut peccatum imprudens admiserit — haec est enim nudatio uelut ebriae mentis, ut nesciat quod delinquat, quasi quae temulentia quadam ignorantiae in uitium deducta labatur — aut rursus neglegentiae et ignorantiae somno sepulta errorem suum nesciat. quae cum inciderimus, immo\'cum peccata plura inciderimus etiam per scientiam — est enim naturalis quaedam etiam nostrae infir-

mitatis ebrietas, ut impetu delectationis feramur in uitium, sicut plerique iuuenali accensi calore aut luxuria et delectatione flammati aut auaritiae rapti cupiditate —, certe omnibus his medicina quaeratur, ut aliquis tegat huiusmodi infirmitatem suam primum pudore quodam et uerecundia, ut etiamsi in lubrico sit adhuc positus delinquendi, det tamen emendationis insigne. etenim plurimum interest utrum peccata sua iactare desideret; in altero enim turpis inpudentia, in altero tolerabilis uerecundia spem futurae correctionis ostendit.

alia est autem denudatio animae, qua uelut quandam sarcinam corporis abicit atque exsuit sicut sepulchrum quoddam carnis effugiens. sepulchrum enim patens est guttur huiusmodi hominum, in quo sepulchro uelut adtumulatur anima delectationibus et cupiditatum passionibus onerata diuersis. exsuit igitur se a congestione terrena et quasi retia quaedam circumfusa euadit atque effudit quaecumque se ab omni nudauerit laqueo passionum et omnem illam deformem speciem terrenae labis auerterit, ut lucem uideat decoris aeterni.

: Quaero nunc cur non simpliciter dixent: \'uidit Cham nudationem patris\', sed: uidit Cham pater Chanaan? utique Chanaan natus non erat. cur ergo nomen addidit fili nisi ut et uitio auctoris deformaretur hereditas et auctor fili nequitia grauaretur? et pater igitur in filio et in patre filius redarguuntur habentes stultitiae, nequitiae, impietatis quoque commune consortium. nec poterat fieri ut bonum generaret filium qui ipse bono patri nequam filius et naturae et eruditionis degener extitisset.

haec secundum litteram. quod autem ad altiorem sensum pertinet, omnes mores pessimi erroribus delectantur alienis, nec solum erroribus, sed etiam iis quae ipsis uideantur mala esse, etiamsi non sint. nudum enim se Noe non sentiebat, qui amictu erat indutus sapientiae. denique nec Adam in paradiso positus nudum se putabat nisi posteaquam praeuaricationis commisit errorem. et redopertus amictu sapientiae ac iustitiae mandatorumque caelestium praeuaricatione nudatus (se> nudum uidit et foliis operiendum putauit. ridet igitur Cham nudatum patrem cernens. omnis namque improbus, quoniam ipse deuius disciplinae est, aliorum lapsus274 non solum pro sui erroris solacio accipit, quod consortes inuenerit culpae, uerum etiam improbo laetatur affectu, tamquam sua ipse delicta correxerit. mala mens ergo laetatur praeter propositum aliquid accidisse sapienti, cum utique corporis lapsus in uitio esse non debeat, etiamsi lapsus putetur, nisi animus quoque inclinet in culpam. postremo ueniabilia huiusmodi iudicentur errata, non odio persequenda, non habenda ludibrio, sed mens, ut dixi, improba, cum putat errasse sapientem, insultandum arbitratur ei cuius sibi putat mores esse contrarios, quod peccatum suum uelut tacito quodam sapientis testimonio redarguatur, eoque laetandum sibi, quod iusto uiro nec eruditio ipsius profuerit nec iustitia suffragata sit nec ea quae secundum corpus sunt habuerint prosperos cursus. haec enim pro summis bonis apud improbos aestimantur in diuitiis aut honore posita, quae

tamen nullum fructum ad laudem uirtutis conferunt. propterea insipientiae defensores uidentur <qui> uirtutis amatorem prosperorum munere esse fraudatum, qui omne bonum temporalibus magis quam perpetuis aestimandum putant.

Quid est quod Sem et Iapheth uestimentum imposuerunt supra umeros suos et perrexerunt retrorsum et operuerunt nudum patrem et non uiderunt nudationem eius? littera euidentem pietatis expressit affectum, quod nudatum amictu patrem boni filii uidere cauerunt, ne paterna reuerentia uel ipso minueretur aspectu, siquidem etiam tacito uultu pietas frequenter offenditur. unde etiam Romae uetus fuisse usus dicitur, ne filii cum parentibus et maxime puberes intrarent lauacrum.

sensus autem altior hoc habet, quia insipiens praesentia tantummodo uidet, quae in oculis sunt, futura non respicit, praeterita non cogitat, sapiens autem et praeterita recordatur et futura considerat omnis ergo mens sapiens retrorsum ambulat, hoc eat praeterita spectat nec naturae quodam usu impeditur: nihil uacuum, nihil nudum suorum patitur esse gestorum. operit quae aliter gesta sunt amictu quodam et gratia uel praesentis operis uel futuri, ut nihil indecorum praetereat, nihil inornatum relinquat. unde et apostolus superiora obliuiscebatur, priora appetebat, sed obliuiscebatur, ut absconderet persecutionis errores, ut tegeret superiora delicta bonisque operibus obumbraret. beati enim et illi quorum tecta peccata sunt, id est si tegantur bonis factis et operiantur uirtutum sequentibus disciplinis.

Et sobrius inquit factus est Noe a uino. manifestum est ex ebrietate intercedente somno sobrios fieri homines, mens autem sobria est, quando et praeterita et futura cognoscit. sobria ergo erat mens iusti et quando ebria putabatur; est enim praeclarum poculum inebrians iustos. ille autem uere inebriatus erat qui ridebat patrem. quia enim neque praeteritam generationis gratiam neque praesentem reuerentiam patris neque futuram poenam paternae iniuriae considerabat, uere ebrius erat et quod putabat uidere se non uidebat. erat in illo profunda caecitas qui patrem uidere non poterat. nam si uidisset patrem, non utique risisset; neque enim ridendus, sed uerendus est pater. multo autem amplius mentem iusti insipiens uidere non poterat. quomodo enim uidebat qui in eo putabat ebrietatis errorem, ubi erat perfectus sapientiae ceterarumque uirtutum uapor? sicut scriptum est: uapor eat enim uirtutis dei. quando enim mens magis sobria est quam tunc, quando naturam omnium rerum temporumque praesentium et futurorum ita spectat negotia, ut nulla in eo temporalis titubantia ebrietatis appareat?

\’ quaero etiam qua ratione, cum ante medium dixerit inter filios Cham, nunc iuniorem constituat. sic enim scriptum est: cognouit Noe omnia quae fecit ei filius iunior. numquid ante scriptura in ordine generationis en-auit? non utique. quid ergo? contraria nunc scripta sunt? non arbitror. quomodo igitur soluitur, nisi iuniorem non aetate, non tempore accipias, sed rudem sensus et in quadam intellectus infantia constitutum, qui doctrinam prouectioris aetatis non hauserit nec perceperit senile consilium? cani enim quidam sunt sensus hominum. et ideo inquit:

quom ueneris ad seniorum concilium, claude os tuum, ut habet alibi sententia: discendum enim tibi prius est quam loquendum. aures ergo paratas habe, ut aliquid de sapientium consiliis consequaris. lingua reprimenda est, auditio praeparanda.

Benedicens filium suum Sem ait Noe: benedictus dominus deus Sem. et erit Chanaan seruus eius. et dominum et deum dixit et specialiter deum filii sui, cui nomen est Sem, eo quod deus iustorum, hoc est deus mentium, non uallium, qui gratiam habeant uirtutis excelsae. deinde qua ratione, cum filius eius Cham peccauerit, non ipsum, sed filium eius seruituti addixit? et fortasse ideo quod plus afficitur pater iniuriis filii sui, maxime quarum ipse reus et auctor exsistat, et uehementius contristatur sui peccati damnationem a filio persolutam, qui non tam suo quam patris merito puniretur: deinde quia, cum doctrinae paternae discipulus esset filius et pessimarum aemulus cogitationum, uno corpore uterque uteretur et mente eademque malitia. indifferenter igitur uel paternae uel suae malitiae filius pretium luit, quoniam improbitatis commune consortium est. quod igitur pro patris soluit improbitate sine dubio et pro sua soluit culpae eius reus uel certe diutius poena producitur, cum etiam ad filium usque pertendit et successoris afflictio in tempora.

multa profertur. hoc secundum litteram. ceterum non tam hic homines quam mores conprehenduntur, quorum in utroque una natura. nam Cham \'calor\' Chanaan \'conmotio* et \'inquietudo\'. qui autem calidus est utique inquietus atque conmotior est. in duobus igitur erat una passio et unus affectus.

itaque cum alter addicitur, uterque damnantur. cur sanctus igitur Noe benedicens filium suum Iapheth ait: dilatet dominus Iapheth et habitet in domibus Sem et fiat Chanaan seruus eius? diximus supra Iapheth quasi indifferens bonum significari. indifferentia autem latitudinem habet, quae est in salute uigore decore fortitudine diuitiis gratia nobilitate amicis potestatibus et ceteris. sed haec licet indifferentia bona sint, tamen plerisque nocuerunt, qui ea non cum sapientia et iustitia possederunt. multos enim ebrios fecere diuitiae, nobilitas et potestas superbos, pulchritudo luxuriosos, cuius suffragio alienae mentis corruperint castitatem. ergo pro utentis affectu horum quae diximus indifferentia est, quorum usus aut uirtutibus regitur aut certe sine gubernatione uirtutum fraudi esse incipiunt quae possunt esse utilitati.

Nuac quoniam post diluuium Noe dicitur uixisse trecentis et quinquaginta annis nequaquam praetereundum putamus. nam in trecentis crucem Christi significari certum est, cuius typo iustus a diluuio liberatus est. in quinquaginta iubelaeus est numerus remissionis, quo spiritus sanctus missus a caelo est gratiam humanis pectoribus infundens. perfecto igitur numero remissionis et gratiae iustus curriculum uitae huius impleuit.

de generatione inquit lapheth: Rodus et aliae insulae nationum sunt. non inmerito latitudo dicitur, quando etiam in alteram partem naturae, hoc est maritima generatio eius processit. uere enim tamquam latitudo non fuit eo contenta, quod in usum hominibus natura praescripserat, hoc est terrae possessione, uerum etiam introgressa est mare, ad insulas usque processit. hoc secundum litteram.

secundum altiorem autem sensum, eo quod ea quae extra sunt, quae dicuntur bona, diuitiae potestates honores, quasi diffunduntur latius nec tantum his contenti sunt diuites quae in manibus et in conspectu sunt, sed longe lateque diffundunt suas cupiditates, dum aut pecuniarum conpendium de ulterioribus quaeritur aut honor a pluribus aut potestas diffusior aut cupiditas.

Nunc quaero qua ratione Cham illiua improbi filium Chum seniorem scriptura fuisse memorauit? duo genera terrae, unum uelut harenosum et puluerulentum, immo ut expressius dicam puluis, aliud genus terrae fructiferum atque fecundum, hoc est terra solidior et profunda. quid igitur improbus nisi puluerem generat, ex quo generatio esse non possit? ideoque propheta puluerem impiis conparauit dicens: non sic impii, non sic, sed tamquam puluis, quem proicit uentus a facie terra.e, eo quod etiam secundum altiorem sensum infecunda sit impiorum anima„ quae fructus utiles generare non possit.

qua ratione etiam Chus Nembroth gigantem generat, qui erat uenator ante deum? unde dictum est: sicut Nembroth gigans uenator ante deum. quid aliud igitur puluis et harena generaret nisi terrenum hominem, eo quod impius caelestibus terrena praeponat. gigantes enim fabula inducuntur aduersum superna pugnare uoluisse et terreno ascensu ascendendum ad caelestia putauerunt.

altiore autem sensu illud significatur, quod qui terrenas diligit uoluptates et eas sequitur et putat his se posse ad dei gratiam peruenire et regnum caeleste huiusmodi erroribus deferendum, is aduersum caelestia contumaci proeliatur affectu. propterea in prouerbio est de eo qui deliquerit: \'sicut Nembroth gigans uenator ante deum\'. Nembroth autem per interpretationem Aethiops dicitur. color Aethiopis tenebras animae squaloremque significat, qui aduersus lumini est, claritatis exsors, tenebris inuolutus, nocti similior quam diei. uenatoris quoque ustis in siluis, inter feras ac bestias conuersatio eius. inrationabilis ergo miscetur inrationabilibus passionibus et ea quae sunt malitiae agrestis atque praedurae uenator huiusmodi explorare consueuit atque his potiri atque delectari. denique Nembroth huius principium regni Babylon, hoc est \'confusio\' eo quod malitia et potestas non in simplicitate et puritate, non in distinctione uirtutis, sed in confusione uitiorum est.

Source. Latin text from the Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (CSEL) collection of the Open Greek and Latin project (digital edition of *Sanctii*

Ambrosii Opera edited by Karl Schenkl (Prague, Vienna, Leipzig, F. Tempsky, G. Freytag: 1896) Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum 32.1), encoded in EpiDoc TEI XML. Digitised and corrected by the Open Greek and Latin team (University of Leipzig and partners); the text is taken from the printed edition by OCR with correction, so some errors may remain. SermonIndex has only divided it into short sections for reading; the critical notes, margin notes and apparatus of the printed edition are not shown here but are kept in the XML download.

Licence. Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0). You may share and adapt this text if you credit the Open Greek and Latin project and release your version under the same licence.